

บทความวิจัย

เรื่อง รองเท้าดอกบัวทองคำ : พันธนาการและความปรารถนาที่ซ่อนเร้นของหญิงสาว

โดย

นางสาวเจนจิรา กิตติสิริสมบูรณ์

รหัสนักศึกษา 05540529

เสนอ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชาญฉรงค์ บัญหนูน

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษารายวิชา 450 109 การศึกษาเอกเทศ

สาขาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ภาคการศึกษาปลาย ปีการศึกษา 2557

กิตติกรรมประกาศ

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง รongเท้าดอกบัวทองคำ...พันธนาการและความปรารถนาที่ซ่อนเร้นของหญิงสาว สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชาญณรงค์ บุญหนุน ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย ขอขอบคุณอาจารย์ที่คอยดูแล เอาใจใส่ ให้กำลังใจ และกรุณาให้คำแนะนำปรึกษาตลอดจนปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆในงานวิจัยชิ้นนี้ ด้วยความตั้งใจจริงของอาจารย์ จึงขอขอบพระคุณอาจารย์อย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ นอกจากนี้ขอขอบคุณเพื่อนๆทุกคนที่มีส่วนช่วยให้วิจัยชิ้นนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

เจนจิรา กิตติศิริสมบูรณ์

บรรณานุกรม

หนังสือ

ชาญวิทย์ ไกรฤกษ์. ๑,๐๐๐ปี ประเพณีกามัญจวน. กรุงเทพฯ : กรุงเทพฯ, 2545.

ไชยันต์ ไชยพร, “ผู้หญิงกับความรู้ในประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมืองตะวันตก : ว่าด้วยวาทกรรมแห่งอุปสรรคของความรักระหว่างโซเฟียกับโซเฟีย” ในสินิทธ์ สิทธิรักษ์,(บก.). ผู้หญิงกับความรู้อ(ภาค2).หน้า48-150. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546

ปารวี ไพบูลย์ยิ่ง. ย้อนรอยปริศนา ร่องเท้าดอกบัวทองคำ. กรุงเทพฯ : มติชน, 2544.

พรพิไล ถมั่งรักษ์สัตว์. ปรัชญาผู้หญิง. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.

วารุณี ภูริสินสิทธิ. สตรีนิยม. กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2545.

ออนไลน์

“แนวคิดของ มิเชล ฟูโกต์”. [ออนไลน์].เข้าถึงได้จาก:

<http://topicstock.pantip.com/library/topicstock/2012/06/K12278032/K12278032.html>(วันที่ค้นข้อมูล:1 พฤษภาคม 2557).

“ทฤษฎีแรงจูงใจของแม็คเคลแลนด์”. [ออนไลน์].เข้าถึงได้จาก:

<http://topicstock.pantip.com/library/topicstock/2012/06/K12278032/K12278032.html>(วันที่ค้นข้อมูล:1 พฤษภาคม 2557).

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ นางสาวเจนจิรา กิตติศิริสมบูรณ์
วันเกิด วันที่ 18 เดือน กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2536
ประวัติการศึกษา จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จากโรงเรียนช่างศาครู้สคอนแวนท์
จบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จากโรงเรียนสตรีมหาพฤฒาราม
ปัจจุบันกำลังศึกษาระดับปริญญาตรี อักษรศาสตรบัณฑิต
มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม

ชื่องานวิจัย	รองเท้านักศึกษา : พันธนาการและความปรารถนาที่ซ่อนเร้นของหญิงสาว		
ชื่อผู้วิจัย	นางสาวเจนจิรา กิตติศิริสมบุญ	รหัสนักศึกษา	05540529
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชาญฉัตร บัญญุนน		
ปีการศึกษา	2557		

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องรองเท้านักศึกษา : พันธนาการและความปรารถนาที่ซ่อนเร้นของหญิงสาว มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของการมัดเท้า วิเคราะห์แรงจูงใจในการมัดเท้าของสตรีจีนและวิเคราะห์การมัดเท้าในฐานะวิธีการสร้างอำนาจเหนือผู้ชายของสตรีจีนในอดีต มีวิธีการศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์จากบทความ สารนิพนธ์ และการรวบรวมข้อมูลทางสื่อออนไลน์ โดยใช้ทฤษฎีแรงจูงใจของแม็คเคลแลนด์ และแนวคิดของมิเชล ฟูโกต์ ที่กล่าวถึง อำนาจไม่ใช่แรงที่ใช้บังคับ แต่เป็นกลวิธีที่เกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่แบบต่างๆ ในการคิดวิเคราะห์ ผลการศึกษาตามหลักทฤษฎี สรุปได้ว่า การมัดเท้าในแง่มุมที่คนส่วนใหญ่มองว่าเป็นการถูกกดขี่ ถูกบังคับ และสร้างความเจ็บปวดให้กับผู้หญิง แท้จริงแล้วกลับเป็นความยินยอมในตัวของผู้หญิงเอง เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจที่ผู้หญิงในสังคมชายเป็นใหญ่พึงได้ อีกทั้งความจริงแล้วสตรีจีนนอกจากจะสร้างความเจ็บปวดให้กับคนเพศเดียวกัน ยังเป็นทั้งผู้สมรู้ร่วมคิดในประเพณีและเป็นผู้รักษาวัฒนธรรมให้สืบทอดสู่คนรุ่นต่อมาอีกด้วย ไม่ใช่เพียงแค่ผู้ชายที่ใช้ผู้หญิงเป็นเครื่องได้เพียงอย่างเดียว แต่ในขณะเดียวกัน ผู้หญิงเองก็สามารถยอมแลกความเจ็บปวดของตัวเองเพื่อใช้ผู้ชายเป็นเครื่องมือแลกมาซึ่งอำนาจได้เช่นกัน

คำสำคัญ : ประเพณีการมัดเท้า รองเท้านักศึกษา สตรีจีน

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญ

ตลอดประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ เราคงปฏิเสธไม่ได้ว่า “อำนาจ” เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการจะมี ไม่ว่าจะเป็นเพศหญิง หรือเพศชาย อย่างน้อยที่สุด ก็คือ อำนาจอิสระในการกำหนดชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง แต่ไว้ในสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้นในสังคมนั้น เมื่อพูดถึงอำนาจในกรอบของเพศสภาพ เราจะพบว่ามีความเลื่อมล้ำทางเพศอยู่ กล่าวคือ ฝ่ายหนึ่งมีอำนาจเหนือกว่า อีกฝ่ายหนึ่งมีอำนาจที่เป็นรอง และฝ่ายที่เหนือกว่าก็คือเพศชาย ฝ่ายที่ตกเป็นรองก็มักจะเป็นผู้หญิง

เมื่อผู้หญิงมีอำนาจเป็นรองและต้องพึ่งพิงอำนาจของผู้ชาย ผู้หญิงก็ย่อมแสวงหากลวิธีที่จะสร้างอำนาจต่อรองทางเพศ เพื่อที่จะได้มีสถานะทางสังคม เช่น ผู้หญิงต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษกับการปรุงแต่งและปรับเปลี่ยนร่างกายให้สวยงามน่าดึงดูดใจเพศตรงข้าม ผู้หญิงอาจอาศัยความงามของเรือนร่าง หรือปรับแต่งบุคลิกภาพให้มีเสน่ห์ดึงดูดใจ เพื่อที่จะได้ก้าวไปในโลกของผู้ชาย หรือที่ผู้ชายมีอำนาจครอบงำอยู่ ความสวยความงามจึงเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่จะทำให้ผู้หญิงเอาชนะหรือมีโอกาสที่จะยกสถานะภาพของตนเองในทางสังคม ภายใต้อันตรายหรือการครอบงำผ่านมายาคติโดยสังคมชายเป็นใหญ่ ผู้หญิงต้องแสวงหาแนวทางตอบสนองต่อความปรารถนาของชายด้วยวิธีการต่าง ๆ อำนาจที่ผู้หญิงจะได้มาในบางกรณีหรือหลายกรณีต้องแลกมาากิจกรรมที่ต้องใช้ร่างกายเป็นพิเศษ เช่น การตอบสนองความต้องการทางเพศ หรือการยอมรับของชาย การสร้างแรงดึงดูดทางเพศหรือการปรับแต่งร่างกายเพื่อให้ได้รับการยอมรับ การต่อรองทางเพศ และการเปลี่ยนแปลงร่างกายเพื่อให้ได้รับการยอมรับร่างกายของผู้หญิงจึงเป็นพื้นที่แห่งการต่อรองทางอำนาจอย่างเข้มข้นระหว่างหญิงกับชาย

สังคมจีน คือตัวอย่างสำคัญของสังคมชายเป็นใหญ่ รูปแบบที่เห็นได้ชัดที่สุด คือ โครงสร้างของครอบครัวชาวจีนที่ให้ความสำคัญกับบิดา และบุตรชาย ส่วนบุตรสาวในครอบครัวเกิดมาก็ต้องดูแลบิดามารดา รวมถึงเรื่องต่างๆภายในบ้าน ไม่ว่าจะเป็นงานบ้าน งานเรือน และถ้าบุตรสาวได้แต่งงานออกไปก็ต้องปรนนิบัติสามีของตน และพ่อแม่สามีให้ได้อย่างมิขาดคบกพร่อง

ตัวอย่างที่สะท้อนสภาพการณ์ดังกล่าวคือประเพณีการมัดเท้าของสตรีจีนในอดีต ประเพณีมัดเท้าได้เริ่มต้นขึ้นหลังจากสมัยราชวงศ์ถัง การมัดเท้า หรือ การทำเท้ากลีบดอกบัวนั้น จะมีแม่มนเป็นคนคอยจัดการให้ โดยเริ่มมีการรัดเท้าเมื่อเด็กหญิงมีอายุ 4-7 ปี ซึ่งกระดูกเท้ายังไม่แข็ง โดยจะแช่เท้าใน

น้ำยาพิเศษจากสมุนไพรผสมกับเลือดสัตว์เพื่อให้เท้าอ่อนตัว ตัดเล็บเท้าให้หลุดสั้น และหักนิ้วเท้าที่ยกเว้นหัวแม่เท้าแล้วตัดให้งอพับลงมากับฝ่าเท้า และใช้ผ้าแถบผืนยาวรัดพันไว้ ฝ้านี้จะอนุญาตให้แกะออกได้ทุก ๆ 1-2 วัน เพื่อล้างทำความสะอาดเท้า ก่อนจะถูกพันรัดเข้าไปใหม่และแน่นกว่าเดิม บีบให้เท้าไม่เจริญขึ้นอีก หลายครั้งที่เด็กหญิงถูกบังคับให้เดินในระยะไกล ๆ เพื่อให้หน้าหนักตัวของเธอช่วยกดเท้าให้เข้ารูปได้ง่ายขึ้น

การมัดเท้าเป็นที่นิยมอย่างมากในชนชั้นขุนนาง หรือครอบครัวชาวจีนที่มีฐานะ บุตรสาวที่เกิดมาแล้วแล้วแต่ต้องถูกจับรัดเท้าตั้งแต่เด็ก สิ่งนี้ได้สร้างความเจ็บปวด และพรากความสุขในวัยเด็กของหญิงสาวทุกคนในสมัยนั้น เพียงเพื่อที่ในอนาคตจะได้เป็นที่หมายปองของผู้ชายที่มีฐานะ และเพื่อความเป็นที่ดีในภายภาคหน้า แต่กลับกันการมัดเท้าไม่ค่อยเป็นที่นิยมในหมู่ครอบครัวที่มีฐานะยากจน เนื่องจากทุกวันต้อง ทำนา ทำงานอย่างหนัก ยังต้องใช้เท้าในการดำรงชีพจึงไม่สามารถรัดเท้าได้อย่างคนที่มีฐานะทางสังคม

เหตุใด สตรีจีนเหล่านั้นยังคงปฏิบัติตามประเพณีนั้น ถึงแม้ต้องยอมแลกมาด้วยความเจ็บปวด และความทรมาน คนส่วนใหญ่มักจะมองว่า การมัดเท้าของสตรีจีน สะท้อนให้เห็นถึงการถูกกดขี่โดยเพศชาย ภายใต้สังคมชายเป็นใหญ่ การมองแบบนี้ อาจจะเป็นการละเลยหรือมองข้ามข้อเท็จจริงบางอย่างที่เกิดขึ้นในสังคมจีนสมัยนั้น กล่าวคือ สตรีจีนบางคนไม่ได้ถูกบังคับให้มัดเท้า แต่กระทำเช่นนั้นเพราะต้องการเพิ่มคุณค่าตัวเองและยกระดับฐานะของตนให้สูงขึ้น ในเอกสารนี้ ผู้วิจัยจึงต้องการนำเสนอเรื่องราวประเพณีรัดเท้าในสังคมจีน โดยจะศึกษา “การมัดเท้า” ในฐานะพื้นที่ต่อรองทางอำนาจของผู้หญิงในสังคมจีน

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา และการมัดเท้าของสตรีจีน
2. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์แรงจูงใจในการมัดเท้าของสตรีจีน
3. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์การมัดเท้าในฐานะวิธีการสร้างอำนาจเหนือผู้ชายของสตรีจีนในอดีต

ขอบเขตของการศึกษา

1. ศึกษาประวัติและความเป็นมาของประเพณีมัดเท้าของสตรีจีน
2. ศึกษาและวิเคราะห์ในส่วนที่จะแสดงให้เห็นถึงวิธีการ รูปแบบทางความคิด และทัศนคติในการสร้างอำนาจเหนือเพศชายของสตรีจีนในอดีตโดยใช้กรณีมัดเท้าเป็นกรอบวิเคราะห์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงประวัติ และความเป็นมาของประเพณีมัดเท้าของสตรีจีนในอดีต
2. ได้ทราบถึงสถานะภาพทางสังคม และวัฒนธรรมที่มีต่อสตรีในสังคมจีน
3. ได้ทราบถึงวิธีการ กลวิธีต่อสู้ และการสร้างอำนาจเพื่อตนเองของสตรีจีน โดยใช้ร่างกายเป็นเครื่องมือ

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารที่ใช้เป็นกรอบความคิดในการวิจัย ได้แก่ เอกสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับประเพณีการมัดเท้า สตรีนิยม และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีต่างๆ

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเพณีมัดเท้า

“ตีแผ่ประเพณีมัดเท้าความงามและเชิ่กซ์ ของสตรีจีนโบราณ”. [ออนไลน์].เข้าถึงได้จาก: <http://board.postjung.com/608739.html>(วันที่ค้นข้อมูล:1 ธันวาคม 2557). กล่าวถึง เรื่องราวประเพณีการมัดเท้าของสตรีจีนมีมายาวนานกว่า 1000ปี ประเพณีมัดเท้า นั้นเกิดขึ้นหลังจากสมัยราชวงศ์ถัง ประเทศจีนได้เกิดช่วงเวลาแห่งการแตกแยกครั้งใหญ่ขึ้นช่วงหนึ่งในบันทึกประวัติศาสตร์ เรียกช่วงเวลานี้ว่า “5ราชวงศ์ 10อาณาจักร” ในช่วงเวลานั้นราชวงศ์ถังได้มีกษัตริย์องค์หนึ่งทรงพระนามว่า หลี่โฮ่วจู่ มีนิสัยชอบอ่านหนังสือ มีฝีมือด้านอักษรศาสตร์ และจิตรกรรม แต่กลับขาดความสามารถด้านการปกครองประเทศ พระองค์ทรงมีพระสนมนางหนึ่ง เต็มราอ่อนช้อยงดงามใช้ผ้าพันเท้า ทำนางเล็กโค้งงอตั้งพระจันทร์เสี้ยว นางสาวมณฑุ่ทำขาเว้นระบำอยู่บนดอกบัวที่ทำด้วยทองสูง 6 ฟุต ลอยละล่องคูเทพธิดา นางได้รับความรักใคร่เอ็นดูจากโฮ่วจู่เป็นอย่างมาก

คนสมัยต่อมาใช้คำ "จินเหลียน (ดอกบัวทอง)" มาบรรยายเท้าเล็กของหญิงสาว จากนั้นเป็นต้นมากระแสนิยมมัดเท้าภายใต้การริเริ่มของนักปกครองในสมัยศักดินา ก็ได้สืบทอดต่อกันมา ยุคแล้วยุค

เล่า นับวันกระแสความนิยมนี้ก็จะยิ่งรุนแรงมากขึ้น จนกระทั่งผู้หญิงผู้มีเท้าใหญ่แทบไม่มีโอกาสได้แต่งงาน หญิงสาวชาวจีนถูกกระทำอย่างทารุณเช่นนี้นับเป็นเวลาถึงพันกว่าปี จนกระทั่งปัจจุบัน พวกเราสามารถเห็นบรรดาหญิงสาวสูงอายุที่มีเท้าเล็ก เดินเหินด้วยความยากลำบาก ตามถนนหนทาง หรือตามตรอกซอกซอยได้โดยบังเอิญ หญิงสาวเหล่านี้คือหลักฐานที่ยังมีชีวิตหลงเหลืออยู่ เพื่อแสดงให้เห็นถึงชะตากรรมของสตรีเพศ ภายใต้การปกครองในระบบศักดินา สังคมจีนมีประเพณีที่พิลึกพิลั่นในการประเมินความงามของหญิงสาว โดยใช้ขนาดของเท้าเป็นเกณฑ์ หมายความว่าหญิงสาวที่เท้ายิ่งเล็ก ก็ยิ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นคนสวย และยิ่งเป็นที่สนใจของเพศตรงข้ามมากขึ้นเท่านั้น

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสตรีนิยม

พรพิไล ถมั่งรักษ์สัตว์ (2539) เขียนหนังสือเรื่อง **“ปรัชญาผู้หญิง”** กล่าวถึง กระแสวัฒนธรรมตะวันตกในการถือระบบชายเป็นใหญ่ (patriarchy) เป็นระบบที่มีมานานพอๆกันกับ การเริ่มต้นระบบสังคมสังคมเมือง แต่ไม่ได้มีอยู่ในสังคมดั้งเดิม (primitive) และฝังรากลึกอยู่ในความเชื่อของเราด้วย ตามจริงการถือระบบชายเป็นใหญ่ (patriarchy) ก็หมายถึง การที่ผู้หญิงถูกกดขี่โดยผู้ชาย ดังที่ เอเดรียน ริช (Adrienne Rich) ได้เขียนไว้ว่า การถือระบบชายเป็นใหญ่ (patriarchy) เป็นอำนาจของผู้ชายในทางครอบครัวสังคม อุดมการณ์ ระบบการเมือง โดยการใช้อำนาจ การกดขี่โดยตรง หรือพิธีกรรม ประเพณี กฎหมาย ภาษา ขนบธรรมเนียม ลำนวนโวหาร การศึกษา การแบ่งงานกันทำ ได้มีส่วนบังคับกำหนดบทบาทที่ผู้หญิงควรทำ หรือไม่ควรทำ ในลักษณะที่ผู้หญิงตกอยู่ภายใต้ผู้ชาย... ภายใต้การถือระบบชายเป็นใหญ่

จึงเห็นได้ว่าการถือระบบชายเป็นใหญ่นี้มีผลมากต่อระบบความคิดผู้หญิง และการพัฒนาของผู้หญิง และเป็นความเชื่อที่แม้แต่ผู้หญิงเองก็ยังเชื่อว่าตนเองควรจะต้องยอมในฐานะต่ำต้อยเช่นนั้น ทั้งนี้ เพราะผลมาจากการหล่อหลอมทางศาสนาด้วย เช่นที่ ในศาสนาคริสต์สมัยระบบฟิวดัลเฟื่องฟู ศาสนจักรก็ได้แสดงความคิดนี้อย่างชัดเจน เช่นที่ เซนต์พอล กล่าวว่า “หัวหน้าของผู้หญิงคือ ผู้ชาย... เพราะผู้ชาย...เป็นพระฉายา และพระรังสีของพระเจ้า...ข้าพเจ้าเห็นว่าผู้หญิงไม่ควรสอน หรือใช้อำนาจเหนือผู้ชาย แต่ควรอยู่อย่างเรียบร้อย” จะเห็นได้ว่าความคิดเกี่ยวกับให้ชายเป็นใหญ่ที่มาจากศาสนานี้ มีอิทธิพลมากต่อความเชื่อของคน และยากที่จะเปลี่ยนแปลง จนเกิดการเห็นไปว่าเป็นธรรมชาติที่จะต้องเลี้ยงดูผู้หญิงให้ต่ำต้อยเช่นนั้น

ส่วนทางด้านกระแสวัฒนธรรมตะวันออกที่หล่อหลอมความเชื่อระบบชายเป็นใหญ่นั้น ในที่นี้จะยกตัวอย่างจากกระแสวัฒนธรรมจีนในด้านศาสนา นั่นคือ หลักคำสอนของขงจื้อ สำหรับคำสอนของขงจื้อนั้น มีอิทธิพลมากต่อการใช้ชีวิตความเป็นอยู่ประจำวันของชาวจีน เพราะขงจื้อนั้นมุ่งสานแนวหลักปฏิบัติในทางสังคม มีคำสอนหลักในเรื่องนี้อยู่ที่คำสอนเรื่อง การปกครองเป็นเผ่าพันธุ์ตระกูล (Clan rule) ซึ่งพยายามอธิบายหน้าที่ความสัมพันธ์ที่บุคคลพึงมีต่อกันในฐานะต่างๆ และเน้นความสัมพันธ์ชั้นที่น้องในหมู่ญาติมิตร (brotherly love) ซึ่งคนหลายชั่วอายุอาศัยอยู่ในครอบครัวเดียวกันเป็นครอบครัวแบบขยาย (extended family) ในด้านความสัมพันธ์เรื่องการแต่งงาน กฎของตระกูล (clan rule) มีว่าผู้หญิงต้องซื่อตรงรักษาความบริสุทธิ์ต่อสามีเป็นหลักสำคัญ เพื่อเหตุผลทางศีลธรรม และเพื่อเกียรติยศ ฐานะของตนเอง กฎของตระกูลบอกว่า การแต่งงานต้องถูกเตรียมจากรอบครัวที่ไม่มีความต่างพร้อย และมีฐานะทางสังคมเท่าเทียมกัน

หลังจากแต่งงานแล้ว ผู้หญิงควรทำตามกฎของตระกูล หรือกฎหมายในบ้านที่เรียกว่า หลี ชี (Li Chi) ก็ควรจะแยกตัวออกมาอยู่ในหมู่ผู้หญิงด้วยกัน จัดอันดับของเธอเป็นรองสามีในครอบครัว ให้ผลประโยชน์ส่วนตัวของเธอเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับผลประโยชน์ของตระกูล และทำหน้าที่ต่อทุกคนในตระกูล ถ้าสามีของเธอมีอายุเกิน 40 ปีไปแล้ว และเธอยังไม่มีลูกชายให้เขา เธอต้องอนุญาตให้เขามีภรรยาน้อยได้ ซึ่งจะทำให้ภรรยาหลวงได้รับฐานะในการเคารพในบ้านไม่ให้ถูกสามีทำร้ายในตระกูลได้ แต่ถ้าเธอถูกทำร้ายโดยแม่ผัว กฎของตระกูลจะไม่ช่วยอะไร และกฎโดยทั่วไป ห้ามไม่ให้ผู้หญิงมีอำนาจเหนือสามี อีกทั้งต้องคอยดูแลความต้องการของคนในครอบครัว

จะเห็นได้ว่าฐานะของสตรีตามคำสอนของขงจื้อนั้น คือสตรีอยู่ในตำแหน่งเป็นรองสามีในบ้าน และต้องปรนนิบัติครอบครัวให้ดี สตรีส่วนใหญ่ก็ยังคงถูกจำกัดบทบาทให้อยู่แต่ในบ้าน และไม่ค่อยมีส่วนร่วมกับการทำงานนอกบ้าน การดูแลลูก และการปรนนิบัติสามีเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งทำให้ไม่มีโอกาสได้พัฒนาตนเองในเรื่องอื่นนัก

ไชยันต์ ไชยพร (2546) เขียนหนังสือเรื่อง “ผู้หญิงกับความรู้ 1 (ภาค 2)” กล่าวถึง เรื่องของผู้หญิงกับความรู้ในประวัติศาสตร์ในแง่ความคิดทางการเมืองตะวันตกว่า ในการศึกษาประเด็นเรื่อง “ผู้หญิงกับความรู้” ศึกษาโดยการตีความกระแสความคิดต่างๆ โดยเรียงลำดับตามเวลา เริ่มจากคัมภีร์ไบเบิล ด้วยเหตุผลที่ว่าคัมภีร์ไบเบิลนั้นมีอิทธิพลอย่างมากต่อการกำหนดแบบแผนการกระทำของมนุษย์ขณะเดียวกันก็เป็นตัวกำหนดบทบาทที่แตกต่างกันระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย ที่ก่อให้เกิดความไม่

เท่าเทียมกันระหว่างมนุษย์ทั้งสองเพศนี้ในประเด็นเกี่ยวกับความรู้ ขณะเดียวกันก็มีการเชื่อมโยงให้เห็นถึงความคล้ายคลึงกันระหว่างคัมภีร์ศาสนาในโลกตะวันตก และคัมภีร์ศาสนาในโลกตะวันออก โดยเปรียบเทียบบางแง่มุมในคัมภีร์ไบเบิลกับพระเวสสันดรชาดก

โดยยกตัวอย่างเรื่องของนางอมิตดา ที่ในบริบทของชาดกนี้นางเป็นผู้หญิงที่ไม่สามารถมีเสรีภาพ และอิสรภาพในเจตจำนง หรือความปรารถนาของเธอได้ นางอมิตดานั้นถูกยกให้เป็นเมียชุก ด้วยเหตุที่ว่าบิดามารดาของนางนั้นเป็นหนี้สินชุก และไม่สามารถจะมีปัญญาชำระหนี้ได้ จึงตัดสินใจยกนางอมิตดาให้ชุกเป็นการไถ่หนี้ ซึ่งในกรณีดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่านางอมิตดามีสถานะเสมือนเพียงวัตถุหรือสินทรัพย์ในกรรมสิทธิ์ของบิดาของนาง และเมื่อถึงเวลาจำเป็นกรรมสิทธิ์นี้ก็ถูกโอนให้มาตกแก่ชุก สถานะทางวัตถุสินของอมิตดาถูกเปลี่ยนจากเป็นทรัพย์สินของบิดาของนางมาเป็นวัตถุ หรือกรรมสิทธิ์ของผู้ชายอีกคนหนึ่ง ซึ่งมีสถานภาพเป็นสามีของนาง นางอมิตดาไม่มีสิทธิในความเป็นตัวของตัวเอง มิได้แม้จะเป็นเจ้าของในร่างกาย และจิตใจของนาง ไม่มีสิทธิแม้จะคิดหนีจากพันธนาการที่บริบทนั้นกดบังคับนางไว้เจตจำนง และความปรารถนาใดๆของนางจะต้องขึ้นอยู่กับเจตจำนง หรือเป็นไปตามเจตจำนง หรือความปรารถนาของบิดา หรือสามีของนางเท่านั้น การไม่รู้จักตระหนักสำนึกในสิทธิเสรีภาพนี้เองที่ถือเป็นคุณธรรมอันประเสริฐของลูกผู้หญิงในบริบทดังกล่าว แต่ต่อมาเมื่อนางอมิตดาเริ่มมีเจตจำนง และความปรารถนาของนางขึ้นมาแล้ว ภาพจน์ในทางที่ดีของนางก็แปรเปลี่ยนไป ในช่วงแรกที่นางอยู่กับชุกสามีของนางนั้น นางได้ทำหน้าที่ปรนนิบัติดูแลรับใช้ชุกเสมือนที่นางเคยปฏิบัติต่อบิดาของนางเป็นอย่างดี จนทำให้บรรดาพราหมณ์ที่อยู่ในละแวกเดียวกันนั้นต่างอิจฉาชุก และหันมาคิดว่าดีกรียาของตน จนกระทั่งบรรดาภริยาของพราหมณ์เหล่านั้นมาเล่นงานนางอมิตดาต่างๆนานา จนกระทั่งนางอมิตดาเริ่มตั้งข้อเรียกร้องกับชุกให้หาคนอื่นมาทำงานรับใช้แทนตน ซึ่งตนจะได้ไม่ถูกเหล่าภริยาของพราหมณ์เหล่านั้นมาเล่นงานอีก และกอปรทั้งนางอมิตดารู้ถึงความสวามิภักดิ์ของตนนั้นทำให้ชุก ลุ่มหลงและตกอยู่ใต้อำนาจของนาง และประเด็นสำคัญที่ทำให้นางกล้าที่จะมีเจตจำนง และความปรารถนาอันเสรีเป็นอิสระจากเจตจำนง และความปรารถนาของสามีนางก็คือ นางตระหนักถึงการมีอำนาจที่เหนือกว่า การมีอำนาจที่จะต่อรอง หรือการที่นางมีเสน่ห์ของความเป็นผู้หญิงนั่นเอง

มีข้อคิดที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งจากที่ได้กล่าวเกี่ยวกับสาเหตุการขบถของนางอมิตดา นอกจากการถูกต่อว่าต่อขาน และไม่ยอมรับจากแวดวงภริยาของพราหมณ์ในละแวกเดียวกันแล้ว สิ่งสำคัญที่ทำให้

ให้นางอมิตตาคล้า และมั่นใจที่จะทำการขบถก็คือ การตระหนักสำนึกในพลังอำนาจของนาง พลังอำนาจของนางในที่นี้ก็คือ ความสาวสวยของนางนั่นเอง จะเห็นได้ว่าความงามของสตรี หรือความเป็นเพศหญิงที่สามารถตอบสนองความต้องการทางเพศของบุรุษนั้นเป็นพลังอำนาจสำคัญอันหนึ่งที่มีอยู่ในตัวของผู้หญิงโดยธรรมชาติอยู่แล้ว หญิงนั้นก็จะมีศักยภาพแห่งพลังอำนาจที่น่าเกรงขามสำหรับผู้ชาย จุดตั้งคำถามที่ว่า “นารีมีรูปเป็นทรัพย์” ซึ่งถ้าจะกล่าวในเชิงรัฐศาสตร์กระแสหลักแล้ว ก็คือ “นารีมีรูปเป็นอำนาจ” นั่นเอง แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ขึ้นอยู่กับว่าสตรีใด ตระหนักสำนึกวิธีใช้พลังอำนาจที่เธอมีอยู่ ถ้าสตรีใดไม่ตระหนักสำนึกในพลังอำนาจ พลังอำนาจที่มีอยู่ก็ดูเหมือนไม่มี การตระหนักสำนึกในพลังอำนาจนำมาซึ่งการตระหนักสำนึกถึงคำว่าสิทธิ และเสรีภาพด้วย และรวมถึงความชอบธรรมตามมาเป็นลำดับ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าความงามนั้นเป็นพลังอำนาจที่สำคัญอย่างหนึ่งของสตรี

โกศุม โอมพรนุวัฒน์, “โครงการแห่งความเจ็บปวด (the suffering project)”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:http://www.artbangkok.com/detail_page.php?sub_id=3018(วันที่ค้นข้อมูล:1 ธันวาคม 2557). กล่าวถึง ความสนใจที่มีต่อร่างกายนี้ดำรงอยู่พร้อมกับความเชื่อที่ว่า "รูปลักษณะภายนอก ขนาด รูปร่าง หรือแม้แต่ส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย สามารถเปิดไปสู่การจัดการกับร่างกายให้สอดคล้องกับ รูปแบบที่เจ้าของร่างกายต้องการได้ การพยายามสร้าง หรือควบคุมและจัดการกับร่างกายนั้นมีใช้เรื่องใหม่ ตัวอย่างที่เห็นชัด ก็เช่น การมัดเท้าของหญิงชาวจีน การสวมใส่เครื่องรัดทรงในหมู่หญิงชาวตะวันตก การสัก เจาะ และการสร้างรอยแผลเป็น Rudofsky พบว่าการมองร่างกายในฐานะ "วัตถุศิลปะ" ของ "ผลงานสร้างสรรค์ของมนุษย์" การดัดแปลงร่างกายให้เป็นที่สังคมนับนั้นสามารถ สืบย้อนไปได้ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์

การลงทุนในร่างกายเป็นอีกวิถีทางหนึ่งในการสร้างตัวตนของเจ้าของร่างกายนั้น ทำให้รู้สึกดีกับตนเอง และตระหนักถึงความสามารถในการควบคุมร่างกาย เพราะแม้จะรู้สึกว่าคุณเองไร้ความสามารถในการควบคุมสังคมที่นับวันจะยิ่งซับซ้อนขึ้น แต่อย่างน้อยที่สุด ก็สามารถจัดการบางอย่างกับขนาด รูปร่าง และรูปลักษณะของร่างกายได้ ข้อจำกัดอีกประการหนึ่งที่สำคัญของการปฏิบัติต่อร่างกายในฐานะที่เป็นโครงการ คือ ภาพลักษณ์ของร่างกายที่พึงปรารถนา หรือร่างกายในอุดมคติ ที่แพร่กระจายอยู่ในสังคมนี้ รวมทั้งการติดขัดกับการจัดการกับร่างกายนี้ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยรักษาความไม่เท่าเทียมกันในสังคมที่มีอยู่ในดำรงต่อไป

นอกจากนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์และร่างกายที่เป็นจุดสนใจกลับไม่ได้อยู่ที่การมองว่าร่างกายเป็นระบบที่ทำงานได้ปกติหรือไม่ แต่กลับเป็นความสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์และร่างกายในทางวัฒนธรรม ที่เน้นสนใจว่าร่างกายของผู้หญิงเป็นที่ดึงดูดใจชายหรือไม่ โครงการร่างกายสำหรับผู้หญิงบางคนเป็นไปเพื่อทำให้ร่างกายของตนสอดคล้องกับจินตนาการและความต้องการของผู้ชายหรือของความคาดหวังจากสังคม มากกว่าที่จะแสดงออกถึงความเป็นปัจเจกบุคคลของตน เจ้าของร่างกายจึงไม่ใช่เจ้าของร่างกายที่แท้จริงเสมอไป แต่ร่างกายเป็นพื้นที่ของการต่อรองและช่วงชิงทางอำนาจระหว่างตัวปัจเจกบุคคลเอง กับแรงปะทะทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ยิ่งไปกว่านั้น ร่างกายยังได้กลายมาเป็นประเด็นการแบ่งแยกและสร้างความไม่เท่าเทียมระหว่างมนุษย์ด้วย

จากมุมมองของวงวิชาการแนวสตรีนิยม การที่ผู้หญิงติดขัดกับเรื่องรูปร่างหน้าตาภายนอกของตน สามารถมองได้ในบริบทของความสัมพันธ์เชิงอำนาจของความแตกต่างระหว่างเพศ รวมทั้งความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้หญิงด้วยกันเอง แต่มีพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมแตกต่างกัน นักสตรีนิยมมองด้วยสายตาเชิงวิพากษ์ว่า การแสวงหาความสวยของผู้หญิงนั้นเป็นเรื่องของความเจ็บปวดและการกดขี่ ผู้หญิงถูกนำเสนอให้เป็นเหยื่อของความสวยและอุดมการณ์ความดีกว่าของผู้หญิง ซึ่งถูกผลิตและชำระไว้ผ่านการปฏิบัติเพื่อบำรุงรักษาและปรับปรุงร่างกาย

ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์ (2550) เขียนหนังสือ **เมื่อผู้หญิงคิดจะมีหมวด: การต่อสู้ “ความจริง” ของเรื่องเพศในสภาผู้แทนราษฎร** กล่าวถึง มุมมองของสตรีนิยมแนวสุดขั้ว (Radical Feminism) ที่มองว่าผู้หญิงประสบกับการกดขี่นานาชนิด โดยระบบชายเป็นใหญ่ในอาณานิคมส่วนตัวที่เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ในครอบครัว ซึ่งรวมถึงแง่มุมต่างๆ ที่เกี่ยวกับเพศด้วยบทบาท และความรับผิดชอบที่ถูกจัดให้เป็นของผู้หญิง ที่เกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่แม่ และเมียในพื้นที่ส่วนตัวของครัวเรือน ร่างกาย และจิตสำนึกของผู้หญิงถูกควบคุมอย่างเข้มงวด เพื่อให้ผู้หญิงทำหน้าที่เป็นหน่วยในการสืบพันธุ์ และเพื่อสนองความต้องการทางเพศของผู้ชาย

ตามมุมมองของสตรีนิยมแนวสุดขั้ว การควบคุมเรื่องเพศของผู้หญิงในสังคมเป็นกระบวนการที่ผู้หญิงถูกควบคุมโดยสถาบัน หรือกลไกทางสังคมเพื่อกำกับให้ผู้หญิงอยู่ในร่องในรอยโดยสังคม และรัฐเท่านั้น โดยความเป็นหญิงในปิตาธิปไตยถูกนิยามในสองมิติคือ “ความเป็นแม่ หรือแม่พระ” ที่เป็นผู้ให้โดยไม่นึกถึงตนเอง และ “การเป็นวัตถุทางเพศ” ที่ดำรงอยู่เพื่อสนองความต้องการทางเพศของผู้ชาย โดยที่สังคมยกย่อง และให้คุณค่ากับความเป็นแม่ หรือแม่พระของเพศหญิง แต่อีกนัยหนึ่งสังคม

ในกรอบเรื่องเพศต่างก็คาดหวังให้ผู้หญิงทำตนให้มีเสน่ห์น่าสนใจดึงดูดใจสำหรับผู้ชาย มองคุณค่าผู้หญิงอยู่ที่ความสวยงาม ซึ่งมีความเป็นที่พึงปรารถนาทางเพศ การเสริมแต่งร่างกาย และกิริยาท่าทางของผู้หญิง อาจเป็นไปได้ในทางเข้าวนกระสุนเร้าที่ทำให้ผู้หญิงถูกมองว่าเป็น “วัตถุทางเพศ” ซึ่งเป็นการก้าวข้ามเส้นแบ่งอาณาเขตของความเป็นผู้หญิงที่ดีบริสุทธิ์ผุดผ่อง กรอบเรื่องเพศนี้ ประณามผู้หญิงที่มีที่ทำ หรือดูเหมือนจะไม่อยู่ในร่องในรอยของเรื่องเพศที่ดีงาม ผู้หญิงที่ไม่ดีถูกนิยามว่าสนใจ หรือมีประสบการณ์ หรือเชื่อมโยงกับเรื่องเพศอย่างตรงไปตรงมา และเปิดเผย ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องอย่างใหญ่หลวง และตรงข้ามกับความเป็นแม่ หรือแม่พระที่ได้รับการเชิดชู ผู้หญิงจึงพยายามจะควบคุมเรื่องเพศของตนอย่างเคร่งครัด หรือปฏิเสธตัวตนทางเพศของตนเองเพื่อจะให้ได้รับการยอมรับ ในขณะที่สังคมให้อิสระกับเพศชายในกรอบเรื่องเพศอย่างเสรี

เรื่องเพศจึงมีความเป็นการเมืองที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการการควบคุมโดยอำนาจที่ไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของการใช้กำลังบังคับ แต่เป็นเรื่องของกลไกการควบคุมที่สลับซับซ้อนที่นำไปสู่การสมยอมทางร่างกาย และจิตใจ

วิธีดำเนินการวิจัย

ศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นรอง ประกอบด้วยเอกสารที่เป็นภาษาไทย ทั้งในรูปแบบของหนังสือ บทความ สารนิพนธ์ และการรวบรวมข้อมูลทางสื่อออนไลน์

ผลการวิจัย

1. ประเพณีมัดเท้า

1.1 ประวัติและความเป็นมาของประเพณีมัดเท้า

ในสมัยบรรพกาล สังคมจีนเป็นสังคมที่มีผู้หญิงเป็นใหญ่ ในยุคนั้นเพศหญิงจึงได้รับการเคารพยกย่องอย่างมาก ผู้ชายในยุคบรรพกาล มีหน้าที่หลักคือจับปลาและล่าสัตว์ ส่วนผู้หญิงมีหน้าที่หลักคือเก็บผลหมากรากไม้ เนื่องจากผลผลิตที่ผู้ชายผลิตได้ไม่เพียงพอต่อความต้องการในการดำรงชีวิต ผู้หญิงซึ่งเก็บเกี่ยวผลไม้มได้ในปริมาณที่มากและแน่นอนกว่าจึงมีข้อได้เปรียบทางเศรษฐกิจและทำให้มีอำนาจมากกว่าผู้ชาย นอกจากนี้การให้กำเนิดและเลี้ยงดูบุตรซึ่งถือเป็นหน้าที่หลักของผู้หญิง ตลอดจนการมีทายาทล้วนแต่เป็นปัจจัยสำคัญของการดำรงเผ่าพันธุ์ ปัจจัยเหล่านี้เองทำให้ผู้หญิงในสมัยนั้นมีฐานะทางสังคมสูง

เมื่อหมดยุคของสังคมที่มีผู้หญิงเป็นใหญ่ ฐานะทางสังคมของผู้หญิงจีนก็ตกต่ำลงอย่างรวดเร็ว ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างชายหญิงกลายเป็นความสัมพันธ์แบบผู้มีอำนาจและผู้อยู่ใต้อำนาจ กล่าวคือผู้ชายมีฐานะสูง ส่วนผู้หญิงมีฐานะต่ำ้อยอยู่ในระดับล่างของครอบครัวและสังคม

สตรีจีนในอดีตจะต้องคอยตามผู้ชายตลอด และรับใช้ผู้ชายเรื่อยมาเหมือนราวกับว่าเธอถูกห้ามใช้สิทธิของเธอ ทั้งในด้านการเงิน การเป็นอยู่ในสังคม เธอไม่มีสิทธิใดๆ ในตัวเธอเองแม้แต่น้อยนิด ผู้ชายคือคนคอยควบคุมพวกเธอตลอดในทุกๆ เรื่อง เธอไม่มีสิทธิด้านการศึกษา และแสวงหาความรู้ได้ด้วย เธอถูกกักขังภายในบ้าน ไม่ให้ออกไปไหน เอาแต่รับใช้ และทำงานบ้าน เย็บปักถักร้อยภายในบ้าน หรือทำแต่งงานอื่นๆ ที่รับใช้บริการผู้ชาย ดังนั้นสังคมจีนในอดีตจึงเป็นสังคมที่ยกย่องเพศชายและกดขี่เพศหญิง และเพศหญิงต้องตกอยู่ในสภาพที่ต้องเป็นรองมานานนับหลายพันปี และสถานะของสตรีจีนในช่วงที่ตกต่ำมากที่สุด โดยส่วนใหญ่แล้วมีสาเหตุมาจากขนบธรรมเนียมประเพณีเท้าดอกบัว หรือที่รู้จักกันดีในชื่อของ ประเพณีการมัดเท้า

สังคมจีนมีประเพณีที่พิลึกพิลั่นในการประเมินความงามของหญิงสาว โดยใช้ขนาดของเท้าเป็นเกณฑ์ หมายความว่าหญิงสาวที่เท้ายิ่งเล็ก ก็ยิ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นคนสวย และยังเป็นที่สนใจของเพศตรงข้ามมากขึ้นเท่านั้น ชาวจีนในยุคนี้ กล่าวกันว่า สิ่งที่สร้างความอับอายขายหน้าให้แก่ชาวจีนมากที่สุด ในประวัติศาสตร์ที่ยาวนานกว่า 5,000 ปี นอกเหนือจากนิสัยคิดฟั่น การไว้ผมเปียของผู้ชายชาวฮั่น

เพราะถูกชนชั้นปกครองชาวแมนจูบังคับแล้ว อีกอย่างหนึ่งก็คือ ประเพณีการมัดเท้า เพื่อให้เท้าเล็กที่สุดเท่าที่จะทำได้ ด้วยความเขลาของผู้หญิงเองที่คลั่งไคล้หลงใหลไปกับการตีค่าความงามบนความเจ็บปวดที่แลกมาด้วยเลือดและน้ำตาของตัวเอง ประกอบกับสภาพสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่ บีบบังคับให้ผู้หญิงตกเป็นเหยื่อแห่งการทารุณอย่างเลือดเย็น ด้วยความยินยอมพร้อมใจจากเพศเดียวกันตลอดหลายชั่วอายุคน เบื้องหลัง รองเท้าดอกบัวทองคำ 3 นิ้ว ที่สวยงามนั้นคือ เรื่องราวชีวิตที่สุดแสนรันทดของผู้หญิงจีนหลายล้านคน

หากเราย้อนกลับไปในช่วงเวลาราวๆศตวรรษที่10 ในช่วงระหว่างการสิ้นสุดของราชวงศ์ถัง และเริ่มเข้าสู่ราชวงศ์ซ่ง ในช่วงระยะเวลาสั้นๆในสมัยของจักรพรรดิ หลี่หยู (Li Yu) ก็ได้เกิดเรื่องราวอันพิสดาร และน่าพิศวงขึ้น เรื่องราวที่เป็นเรื่องจริงอันเกี่ยวเนื่องกับเพชรส กามารมณั์ ชนชั้นในสังคม การถูกจำกัดอิสรภาพ ท้ายที่สุดนำมาซึ่งความเจ็บปวด และความพิกลพิการทางร่างกายของสตรี โดยการที่สตรีจีนในอดีตเหล่านั้นมีเท้าที่เล็กมาราวกับดอกบัว เท้าที่ถูกพันจนการไว้ด้วยรองเท้าเล็กจิ๋วที่แสนสวย แต่เบื้องลึกกลับซุกซ่อนไว้ด้วยความทุกข์ทรมาน ที่ผู้ชาย และบุคคลภายนอกมิอาจมีวันรับรู้ได้

ต้นกำเนิดที่แท้จริงของประเพณีมัดเท้านั้น ยังคงเป็นเรื่องที่ยังหาข้อสรุปไม่ได้ การสันนิษฐานบางส่วนมาจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ บางส่วนมาจากประเพณีท้องถิ่น และบางส่วนมาจากความเห็นของนักวิชาการ แต่ทฤษฎีที่ค่อนข้างจะยอมรับได้ คือข้อสันนิษฐานว่าประเพณีนี้สืบเนื่องมาจากเจ้าชายหลี่หยู ซึ่งปกครองอาณาจักรหนึ่งในสิบทางตอนใต้ของประเทศจีน ประเทศจีนได้เกิดช่วงเวลาแห่งการแตกแยกครั้งใหญ่ขึ้นช่วงหนึ่ง ในบันทึกประวัติศาสตร์ เรียกช่วงเวลานี้ว่า "5ราชวงศ์ 10อาณาจักร" ในช่วงเวลานั้น ราชวงศ์ถังได้ มีกษัตริย์องค์หนึ่ง พระนามว่า หลี่หยู มีนิสัยชอบอ่านหนังสือ มีฝีมือด้านอักษรศาสตร์ และจิตรกรรม แต่กลับขาดความสามารถด้านการปกครองประเทศ พระองค์ทรงมีพระสนมนางหนึ่ง นามว่า “เหยาหนิง” นางเด่นรำอ่อนช้อยงดงาม เท้าทั้งสองข้างของนางถูกพันแน่น เท้านางเล็กโค้งงอด้งพระจันทร์เสี้ยว นางสาวมดุงเท้าขาว เต็มระบำอยู่บนดอกบัวที่ทำด้วยทองสูง 6 ฟุต ลอยละล่องดุจเทพธิดา นางได้รับความรักใคร่เอ็นดูจาก หลี่หยูเป็นอย่างมาก สิ่งที่ทำให้เป็นที่นิยมชมชอบประทับใจมากที่สุด คือถุงเท้าผ้าไหมที่เธอสวมใส่ขณะเดินรำ โดยมีแถบผ้าไหมผูกติดอยู่ข้างบน เพื่อช่วยให้การรำมีเสน่ห์มากยิ่งขึ้นจากนั้นเป็นต้นมา แฟชั่นการมัดเท้าในหมู่ชนชั้นสูง ก็เริ่มขึ้น แล้วค่อยๆขยายวงออกไปยังหมู่ลูกสาวของเหล่าขุนนางในสังคมชั้นสูง กระแสนิยมมัดเท้าภายใต้การริเริ่ม

ของนักปกครองในสมัยศักดินา ก็ได้สืบทอดต่อกันมา ยุคแล้วยุคเล่า นับวันกระแสความนิยมนี้ ก็จะยิ่งรุนแรงมากขึ้น จนกระทั่งเมื่อมาถึงในสมัยราชวงศ์หมิง (ค.ศ. 1368-1644) การมัดเท้าก็ได้แผ่ซ่านไปทั่วทุกสังคม และทุกชนชั้นในจีน ดังนั้นสาวผู้มีเท้าใหญ่จึงแทบไม่มีโอกาสได้แต่งงาน

เหตุเพราะความพึงพอใจของกษัตริย์ที่มีต่อนางสนมเท้าเล็กนั่นเอง จึงเป็นจุดเริ่มต้นค่านิยมของคนในสังคมจีนทั้งชาย และหญิง โดยค่านิยมความชอบหญิงสาวที่มีเท้าเล็กของกษัตริย์ก็ถูกตีแพร่สู่สังคมชายจีน จริงๆแล้วโดยลักษณะเนื้อแท้ ค่านิยมการมัดเท้าเป็นเรื่องของทางเพศ บรรดาชายหนุ่มชายแก่ในยุคนั้นมักพึงพอใจหญิงสาวผู้มีเท้าเล็กเป็นที่สุด ต่างหลงไหลในท่วงท่าอันเข้ายวนบนปลายเท้าเรียวเล็ก แต่แฝงไปด้วยความเจ็บปวดในทุกย่างก้าว และที่สำคัญปลายเท้าที่ห่อหุ้มด้วยรองเท้าผ้าของพวกเธอได้กลายเป็นเครื่องมือสนองคณหาปลุกกำหนดให้แก่เพศชายพึงใจ

แต่ในบางทฤษฎีกลับเห็นพ้องต้องกันว่าประเพณีการมัดเท้ามีแนวคิดมาจากลัทธิขงจื้อ คืออนุรักษนิยม ตีกรอบสังคมให้อยู่ภายใต้กฎระเบียบ กดทับสิทธิสตรีไว้ภายใต้อำนาจของบุรุษเพศ ทั้งยังมีการแบ่งแยกสิทธิหญิงชายออกจากกัน โดยสิ้นเชิง เชิดชูผู้ชายเป็นใหญ่ การพร่ำสอนให้ลูกสาวเชื่อฟังบิดา พี่ชาย น้องชาย แต่พอแต่งงานออกเหย้าออกเรือนไป พวกเธอก็ต้องเชื่อฟังและทำตามสามีอย่างเคร่งครัด และแน่นอนว่าเมื่อสามีลาโลกไปด้วยเหตุผลใดก็ตาม พวกเธอก็จำต้องเชื่อฟังลูกชายคู่ใจเชื่อฟังสามี

มีการตั้งข้อสังเกตว่า ปมปริศนาแห่งการกดขี่ทางเพศของประเพณีมัดเท้าส่วนหนึ่งอาจมาจากผู้เป็นมารดานั้นแหละ ที่เคยตกอยู่ในโซ่ตรวนของความเจ็บปวดเจียนตายมาก่อน การถูกกระทำมาหลายชั่วอายุคนย่อมส่งผ่านมาถึงลูกสาวของตน ผนวกกับกลอุบายที่ต้องการให้เพศหญิงอยู่ในโอวาทของเพศชายตามความเชื่อในลัทธิขงจื้อที่แพร่ขยายเข้าไปอยู่ในความคิดของคนจีนยุคนั้น และกลอุบายอันใดละที่จะกดขี่เพศหญิงได้ชะงัด หากมิใช่เรื่องการแต่งงาน การมีคู่ครองที่ดี มีชีวิตสุขสบาย เป็นแม่ศรีเรือนอยู่แต่ในอาณาบริเวณที่กำหนด

ไม่ว่าต้นกำเนิดที่แท้จริงของประเพณีจะมาจากอะไร หรือมาจากใคร แต่ประวัติศาสตร์ก็ได้ทิ้งให้เราขบคิดเกี่ยวกับต้นกำเนิดของการมัดเท้าผู้หญิงจีน จากกลอนบทหนึ่งที่ประพันธ์โดยกวีนิพนาม เป็นสิ่งที่ท้าทายความคิดเราไม่น้อย

“ใครบ้างรู้ว่ามัดเท้าเริ่มเมื่อใด แต่มั่นใจว่าเริ่มต้นมาจากชาย”

ไม่ใช่เรื่องง่ายนักที่จะเข้าใจถึงประเพณีอันแปลกประหลาดของจีนโบราณ ที่ว่าด้วยการมัดเท้า มักเป็นที่สงสัย และไม่เข้าใจ ว่าทำไมแม่คนแล้วคนเล่าหลายชั่วอายุคน ถึงมัดเท้าลูกสาวแท้ๆของตนจนเจ็บปวดรวดร้าว และบิดงอผิดธรรมชาติ แล้วทำไมลูกสาวถึงยอมให้เขามัดเท้าของตนเอง

ปัจจัยสำคัญที่ข้องแวะเข้ามาในประวัติศาสตร์ของเรื่องนี้ คือ การแต่งงานและประเพณี เนื่องจากในอดีต สิ่งที่เคยร้ายที่สุดสำหรับชีวิตผู้หญิงจีน คือการเป็นโสด แม้แต่ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 คณะนักสอนศาสนาชาวตะวันตกยังต้องขอมอบอนุญาตให้มีการมัดเท้าหญิงสาวกำพร้าในสถานสงเคราะห์ของตน เพราะไม่เช่นนั้น หญิงสาวดังกล่าวจะหาสามีไม่ได้เลยตลอดชีวิต

สถานภาพทางสังคมก็เป็นส่วนที่มีบทบาทสำคัญในประวัติศาสตร์การมัดเท้าหญิงจีน ถ้าเรายอมรับทฤษฎีเจ้าชายหลี่หยู ที่โปรดปรานนางรำเท้าเล็กแล้วละก็ มันก็น่าจะมีเหตุผลที่จะสนับสนุนเช่นกันว่า หญิงอื่นๆในราชสำนักงอจิงฉานนาง แล้วก็ตัดสินใจมัดเท้าของตนเองบ้างด้วยผ้าไหม โดยหวังจะได้เป็นที่ชื่นชมอภิรมย์ของบุรุษเพศ แล้วในเวลาต่อมา ความนิยมเท้าเล็กก็คงขยายวงออกมาสู่ชนชั้นกลาง ชนชั้นต่ำ ชาวไร่ ชาวนา พ่อค้า แม่ขาย เพื่อเป็นการยกระดับสถานภาพของตน และสำหรับคนยากจนนั้น แรงกระตุ้นที่อยากให้มีหญิงในชนชั้นของเขามีเท้าเล็ก ก็คือความเชื่อที่ว่าทรัพย์สมบัติในโลกหน้ามีจริง หญิงคนใดที่มีเท้ามัด เวลาตายไปแล้ว เมื่อไปเกิดในโลกหน้า ก็จะมีสถานภาพที่สูงส่ง

ขณะเดียวกัน การที่ชายมีอำนาจเหนือหญิงก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้หญิงจีนต้องมัดเท้า เช่นเดียวกัน ในอดีต สังคมจีนเชื่อว่าผู้หญิงคนใดที่ถูกบังคับให้สรีระส่วนใดถูกกดขี่ ผู้หญิงคนนั้นจะเป็นคนหัวอ่อน ว่านอนสอนง่าย และยิ่งเชื่อว่า การที่เธอหมดหนทางต่อผู้อื่น ไม่มีมีมีเท้า ก็จะทำให้เป็นการช่วยยกสถานภาพของสามี และครอบครัวของสามีให้สูงเด่นมากยิ่งขึ้น ผู้ชายคนใดที่ครอบครองภรรยาที่สั้นไว้ไม่ตอก ถือว่าเป็นผู้ชายที่ประสบความสำเร็จโดยทันที โดยไม่ต้องจำเป็นที่จะต้องดูว่าผู้ชายคนนั้นจะมีสถานภาพความเป็นจริงทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างไร

จนกระทั่งค่านิยมการมัดเท้าได้ถูกเผยแพร่ไปในทุกๆสังคม และทุกๆชนชั้นของจีน และกลายเป็นสิ่งที่ถูกสืบทอดปฏิบัติต่อกันมา รุ่นสู่รุ่น จนกระทั่งกลายเป็นประเพณีที่มีมานานนับพันปี และการที่ประเพณีมัดเท้าอันเจ็บปวดทุกข์ทรมาน สืบสานมาหลายชั่วอายุคนได้นั้น ในศตวรรษที่ 17

หลิวเสียน นักเขียนชื่อดังได้พูดถึงสาเหตุที่ทำให้การมัดเท้าเป็นสิ่งที่ประพฤติปฏิบัติหลายชั่วอายุคนไว้ว่า

หนึ่ง ถ้าเด็กผู้หญิงไม่ได้รับการมัดเท้า ผู้คนก็จะประมาณว่าเธอไม่ใช่ผู้หญิง หากแต่เป็นผู้ชาย ผู้คนก็จะหัวเราะเยาะเธอ จะเรียกขานชื่อเธอ แล้วพ่อแม่ของเธอก็จะเกิดความอับอาย

สอง เด็กผู้หญิงเปรียบเสมือนดอกไม้ และความงดงาม จึงจำเป็นที่จะต้องมัดเท้า เพื่อให้การเยื้องย่างมีความงดงาม ด้วยฝักบัวที่กะล่อยกะหลิบ และด้วยการซัดสายที่ส่งางาม แล้วเธอก็จะเป็นบุคคลที่น่าเคารพ นับถือ ผู้คนก็จะชื่นชมในตัวเธอ แต่ถ้าเธอไม่มัดเท้าให้เล็ก จะแสดงว่าแม่ของเธอไม่ได้อบรมบ่มนิสัยเธออย่างพิถีพิถัน เวลาเธอเดินไปบ้าน โน้นบ้านนี้ก็มีฝักเท้าที่ดัง และผู้คนก็จะเรียกขานชื่อเธอ

สาม ครอบครัวผู้ดีไม่ปรารถนาที่จะมีสะใภ้เท้าโต โดยถือว่าเป็นเท้าที่ไม่สมบูรณ์ และหากเมื่อถึงวันหมั้นและเท้าของว่าที่เจ้าสาวยังไม่ถูกเปิดเผยจนถึงวันแต่งงาน สามีและแม่สามีก็จะไม่พอใจ พี่และน้องสะใภ้ก็จะหัวเราะเยาะเธอ ทำให้เธอทุกข์ระทม

สี่ คนเท้าโตจะต้องทำงานหนักและหยาบ จะไม่สามารถนั่งในวอ เวลาออกนอกบ้านได้ เวลาเดินตามถนนจะต้องเดินเท้าเปล่า จะสวมใส่เสื้อผ้าสีแดงไม่ได้ และกินอาหารดีๆ ไม่ได้

เธอจะเปียกปอนเวลาฝนตก...

จะมีผิวสีแทนเวลาถูกแดด...

จะถูกลมพัดปลิว... และเมื่อใดที่เธอปฏิเสธจะทำงานหนักในบ้าน เธอก็จะถูกประมาณว่าเป็นคนตะกตะและจี้เกียจจี้คร้าน ดังนั้นเพื่อไม่ให้ลูกสาวมีสภาพชั่วร้ายดังกล่าวทั้งหมด พ่อแม่จึงต้องมัดเท้าลูกสาวของตนเสีย

ห้า มีผู้หญิงบางกลุ่มที่ไม่ได้มัดเท้า แต่ก็ไม่ต้องทำงานหนัก ได้ใส่เสื้อผ้าสวยงาม ได้นั่งวอ สามารถเรียกผู้คนให้มาเคารพนับไหว้ได้ แต่พวกนี้เป็นคนชั้นต่ำและถ้อย ผู้หญิงคนใดที่ไม่มัดเท้า ก็จะถูกจัดให้อยู่พวกนี้

หก เด็กผู้หญิงเปรียบเสมือนทองคำ และเพชรพลอยที่มีค่า เธอจึงควรอยู่แต่ในบ้านในเรือน ถ้าไม่ได้มัดเท้า เธอก็จะพ่่านชานไปบ้านโน้นบ้านนี้อย่างไรมารยาท ชื่อเสียงของเธอก็จะเสีย และก็จะกลายเป็นเพชรพลอยที่เสื่อมค่าเสื่อมราคา

เจ็ด พ่อแม่เป็นคน โลก จึงมักจะคิดเสมอว่าถ้าลูกสาวของตนมีเท้าที่มัดจนเล็ก จะทำให้สามารถเรียกค่าสินสอดทองหมั้นได้ในราคาสูง

ดังนั้นการมัดเท้าของผู้หญิงจีน จึงเป็นการแสดงถึงสถานะทางสังคมอย่างหนึ่ง อีกทั้งยังเป็นความพยายามของคนชนชั้นล่างที่ทำให้ตนมีโอกาสก้าวสู่สังคมชั้นสูง หรือยกระดับฐานะของตนให้เทียบเท่ากับคนชั้นสูง พวกเขาจึงยอมที่จะทนทุกข์ทรมานเพื่อแลกกับชีวิตที่ดี ที่คนในสังคมปลูกฝังเอาไว้

ในขณะที่ค่านิยมการมัดเท้าเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายในหมู่หญิงสาวชาวฮั่น แต่การมัดเท้ากลับไม่เป็นที่นิยมในชาวจินเชื้อสายแมนจู ในช่วงที่แมนจูรุ่งเรือง สมัยจักรพรรดิคังซี (ค.ศ. 1662-1721) การมัดเท้าดำเนินถึงจุดสูงสุด โดยเฉพาะในมณฑลซันซี เหนอเป่ย์ ปักกิ่ง เทียนจิน ฉ่านตง เหนอหนัน ส่านซี กันซู แต่ชนเผ่าแมนจูไม่มีประเพณีให้ลูกสาวรัดเท้าอย่างชนชาวฮั่น ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ เมื่อจักรพรรดิคังซีขึ้นครองราชบัลลังก์ได้ 3 ปี ทรงมีพระราชโองการให้เลิกประเพณีดังกล่าวเสีย โดยจะลงโทษพ่อแม่ของผู้ที่ฝ่าฝืน ทุกรูปแบบ ความพยายามของจักรพรรดิแมนจูไม่ได้สร้างความหวั่นเกรงในหมู่ประชาชนเลยแม้แต่น้อย ประเพณีที่ดำเนินมาหลายร้อยปี ยังคงฝังแน่นอยู่ในระบบคิดของคนในสังคมอย่างยากที่จะเปลี่ยนแปลง ในที่สุดราชสำนักก็ต้องยกเลิกกฎข้อบังคับนี้ไป หลังจากประกาศใช้ได้เพียง 4 ปี

แต่กระนั้นเด็กสาวลูกหลานชาวแมนจูก็เริ่มที่จะสนใจมัดเท้าตามหญิงสาวชาวฮั่นบ้าง จักรพรรดิซุ่นจื้อ (ค.ศ. 1644-1661) ได้มีพระราชโองการ ห้าม แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จเช่นเดิม จนถึงสมัยของจักรพรรดิ เจียนหลง (ค.ศ. 1736-1795) ก็ได้ทรงออกคำสั่งห้ามหลายครั้งไม่ให้มัดเท้า ความคลั่งไคล้ในแฟชั่นมัดเท้าจึงค่อยลดลงไปได้บ้าง แต่ก็ยังมีการลักลอบทำกันอยู่ สาวๆแมนจูที่เดิมไม่รัดเท้า ไม้ก็สู้อุตสาหกรรมรองเท้าไม่มีสันตรงกลาง แต่มีหน้าตาภายนอกเหมือนรองเท้าดอกบัวทองคำสำหรับหญิงสาวชาวฮั่นแล้ว ยังห้ามเหมือนยิ่งยู่ พวกคลั่งไคล้การมัดเท้าต่างได้ใจว่า แม้แต่จักรพรรดิก็

ยังไม่สามารถขัดขวางพวกตนได้ ถึงขนาดรำลือกันไปว่า การมัดเท้าเป็นสัญลักษณ์แห่งการไม่ยอมศิโรราบต่อผู้ปกครองแมนจูของผู้หญิงอื่น

ในขณะที่ผู้หญิงจีนส่วนใหญ่ยึดถือประเพณีมัดเท้าอยู่นั้น ยังมีหญิงจีนอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่ต้องถูกประเพณีโบราณนี้กักขังหน่วงเหนี่ยวอิสรภาพ และหนึ่งในจำนวนผู้หญิงเหล่านั้นคือ “เยี่ยเหอ นาลาอีหลาน” สาวชาวบ้านเชื้อสายแมนจูที่เคยลี้ภัยมาก่อนที่จะก้าวขึ้นสู่อำนาจว่า “หงส์จอมอยู่เหนือมังกร” ซึ่งต่อมาเธอได้กลายเป็นผู้ที่มิชอบทางทางการเมือง และกุมอำนาจเหนือราชบัลลังก์ของจักรพรรดิ นามของเธอที่เรารู้จักกันดี คือ พระนาง “ซุสึไทเฮา” ในช่วงชีวิตหนึ่งของพระนางเกี่ยวพันกับขนมประเพณีมัดเท้าเมื่อครั้งที่ยังเรื่องอำนาจอยู่

ช่วงสมัยราชวงศ์ชิง (1644-1911) ในยุคที่พระนางทรงเรื่องอำนาจ พระนางได้เป็นต้นแบบความคิดของสตรีนิยมอย่างแท้จริง พระนางได้ประกาศสั่งห้ามผู้หญิงชาวแมนจูทุกคนยึดถือประเพณีเหล่านี้ พวกแมนจูอ้างว่าการมัดเท้าเป็นวัฒนธรรมที่บ่อนทำลายชาติ จึงสมควรต่อต้านให้หมดไปจากแผ่นดินจีน

ประเพณีมัดเท้าของหญิงจีนในยุคซุสึไทเฮาจึงถูกปฏิเสธจากกลุ่มผู้หญิงแมนจูทั้งในราชสำนักและชาวบ้านทั่วไป เหตุผลหนึ่งเป็นเพราะราชวงศ์แมนจูไม่ต้องการให้มีประเพณีกดขี่นี้ดำเนินต่อไปบนแผ่นดินของจีน และเนื่องจากหญิงแมนจูมีร่างกายใหญ่โต แข็งแรง ทำงานแข็งแกร่งดุจชายชาติศรี คอยดูแลฝูงสัตว์ตามทุ่งนาในสภาพอากาศที่หนาวเย็น ความทรหดอดทนต่อหน้าทีของหญิงชนเผ่านี้ทำให้เท้าของพวกเธอจึงมิได้ถูกพันธนาการด้วยผ้าแน่น เพื่อให้มีเท้าที่มีขนาดเล็กจิ๋วเฉกเช่นหญิงจีนทั่วไป กฎหมายแมนจูได้สั่งประกาศห้ามผู้ชายแต่งงานกับหญิงสาวชาวอื่นที่มัดเท้า และยังประกาศห้ามมัดเท้าอีกด้วย แต่ถึงกระนั้นก็ยังคงมีผู้ที่แหกกฎอยู่เสมอ

ประเพณีการมัดเท้าถึงคราวอวสาน หลังจากการล่มสลายของราชวงศ์ชิงในปี ค.ศ.1912 ปรากฏว่ารัฐบาลแห่งชาติที่ตั้งขึ้นใหม่ได้สร้างแรงกดดันมากขึ้นให้สังคมจีนยกเลิกประเพณีมัดเท้า โดยมีผู้นำรัฐบาลคือ ดร.ซุนยัตเซ็น ได้ประกาศอย่างชัดเจนว่าประเพณีนี้ต้องยุติลงเสียที และผลปรากฏว่านโยบายของเขาประสบความสำเร็จอย่างงดงาม โดยเฉพาะในเมืองใหญ่ๆ ส่วนในชนบทนั้นการยกเลิกการมัดเท้ามีลักษณะค่อยเป็นค่อยไปอย่างช้าๆ จวบจนเมื่อพรรคคอมมิวนิสต์ได้อำนาจการปกครองประเทศจีน

ทั้งหมดในปี ค.ศ.1949 นั้นแหละประเพณีการมัดเท้าจึงได้ถูกยกเลิกอย่างสิ้นเชิงทั่วทั้งแผ่นดินจีน เป็นการปลดจาก 1000 ปี ประเพณีการมัดเท้า

เมื่อประเพณีนี้สิ้นสุดลง ปรากฏความจริงบางอย่างว่า ความเจ็บปวดแสนสาหัสได้ถูกปลดปล่อย หลังจากถูกจองจำมาเป็นเวลานานกว่า 1000 ปี นับแต่เท้าของเด็กหญิงถูกมัด แล้วค่อยๆ เติบโตขึ้นเป็นสาวกระทั่งชรา

มีผู้เขียนถึงชีวิตหญิงจีนมากมายหลายแง่มุม แต่มีสิ่งหนึ่งที่แสดงทรรศนะคล้ายคลึงกันนั่นคือ ผู้หญิงจีนในยุคนั้น นอกจากจะสร้างความเจ็บปวดให้กับคนเพศเดียวกันแล้ว พวกหล่อนยังเป็นทั้งผู้สมรู้ร่วมคิดในประเพณี และเป็นผู้รักษาวัฒนธรรมให้สืบทอดสู่คนรุ่นต่อมามากด้วย

1.2 ขั้นตอนการมัดเท้า

ประเพณีการมัดเท้ามีความคล้ายคลึงกับประเพณีอื่นๆ ของจีน คือเป็นความพยายามสูงอย่างหนึ่งของสังคมที่มีขบวนการ หรือพิธีรีตองชัดเจนนานนับร้อยปี คนรุ่นแล้วรุ่นเล่าได้ใช้วิธีการมัดเท้าอย่างเดียวกันมาตลอด และผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการมัดเท้า คือ ผู้หญิงในครอบครัว แต่พิธีการอาจจะแตกต่างกันบ้างเล็กน้อยระหว่างท้องถิ่น ภูมิภาค หมู่บ้าน หรือแม้แต่ระหว่างผู้ทำพิธีมัดเท้าด้วยตนเอง กระนั้นก็ตาม ทุกวันนี้เราก็อาจเล่าขานพิธีการขั้นตอนการมัดเท้าผู้หญิงจีนได้อย่างละเอียดลอบ

สิ่งที่สำคัญสิ่งแรก คือต้องทำความเข้าใจให้อ่องแท้เสียก่อนว่าเท้าที่มัดให้เกิดเป็นรูปร่างคล้ายดอกบัวตูมนั้นจะมีหน้าตาเป็นอย่างไร คุณสมบัติที่เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปคือ ขนาดของความยาวต้องสามนิ้ว แต่ถ้าเล็กกว่านั้นได้ก็ยิ่งดี เท้าของผู้หญิงใดมีขนาดเท้าดังกล่าว จะได้ชื่อว่า ดอกบัวทองคำ ทั้งนี้ นอกจากนี้ เท้าที่ได้ชื่อว่าได้รับการมัดอย่างดีสมบูรณ์จะต้องมีลักษณะเหมือนดอกบัวตูม คือสั้นเท้าจะต้องอ้อมกลม และจะค่อยๆ ยาวแหลมไปเรื่อยๆ จนปลายเท้า ที่น่ากลัวมากก็คือ การที่จะให้เท้ามีรูปร่างถูกต้องตามคุณลักษณะดอกบัวทองคำดังว่านั้นวิธีเดียว คือจำเป็นต้องมีการหักเท้า แล้วมัดนิ้วเท้าทั้งสี่ (เว้นนิ้วหัวแม่โป้ง) ไปพันติดกับใต้ฝ่าเท้าอย่างถาวร

วิธีการมัดเท้าที่เล่ามานี้ ทำให้คนที่ได้รู้ได้เห็นตกใจแทบสิ้นสติกันทุกคน แต่นี่คือความจริงที่ชาวจีนไม่ได้ปิดบังแต่อย่างใด จึงไม่ต้องสงสัยเลยว่าผู้ที่ถูกมัดเท้าจะเจ็บปวดรวดร้าวจนใจจะขาดสักเพียงใด ที่น่าจะเชื่อถือได้อีกอย่างหนึ่งคือ คนจีนไม่นิยมมัดเท้าในวัยที่ยังเป็นทารก เพราะเชื่อว่าเท้าควรได้รับการพัฒนาให้เติบโตตามธรรมชาติ จนถึงจุดที่สามารถเดินได้ตามปรกติก่อน ถึงจะเป็นช่วงเวลา

เหมาะที่จะได้รับการมัดเท้าให้ได้รูปร่างตามที่ต้องการ ยิ่งส่วนโค้งด้านบนของเท้าพัฒนาถึงจุดที่สมบูรณ์มากเท่าไร ก็จะยิ่งทำให้สามารถหักหลังเท้าให้โค้งขึ้นตรงกลาง และได้ขนาดร่องหลังเท้าตามที่ต้องการได้ง่ายขึ้น การหักหลังเท้าตรงกลางเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นข้อที่สามในพิธีการมัดเท้าผู้หญิงจีนให้สมบูรณ์แบบ

ผู้ที่ทำหน้าที่มัดเท้าจะเชี่ยวชาญในการทดสอบการแตกหักของกระดูกเท้าที่ถูกมัด โดยจะนำเอาเหรียญเงินมาสอดตรงร่องที่ฝ่าเท้า อันเป็นร่องระหว่างสันเท้ากับส่วนหน้าของฝ่าเท้า ซึ่งร่องที่ดีควรมีขนาดลึกสองถึงสามนิ้ว และต้องกระชับสนิทแน่น ถ้าเอาเหรียญสอดเข้าไปในร่องแล้วไม่ตกลงออกมา แสดงว่าเป็นการหักและมัดเท้าที่ประสบความสำเร็จดีเยี่ยม (และร่องหลังเท้าที่ว่านี้ ในบางครั้งถูกนำไปใช้ประโยชน์ในเรื่องที่หลายๆคนอาจไม่คาดคิด) ท้ายที่สุด เท้าที่ถูกมัดอย่างสมบูรณ์แบบจะต้องปรากฏเป็นรูปร่างคล้ายท่อนขาที่ถูกต่อเป็นแนวตรงออกมาจากหน้าแข้ง มากกว่าจะเป็นรูปเท้าที่หักมุมเป็นมุมฉากกับท่อนขาเช่นคนปกติทั่วไป และการที่จะให้เท้าที่ถูกมัดมีสภาพเวลายืดคล้ายการต่อขาให้ยืนยาวออกมาดังว่า คนมัดเท้าก็จะพยายามหักหลังเท้าให้นูนพองจนเป็นรูปพระจันทร์ครึ่งซีกให้ได้

โดยปกติอายุเด็กหญิงที่ถือเป็นช่วงที่เหมาะสมต่อการมัดเท้าจะอยู่ระหว่างห้าถึงเจ็ดขวบ แต่วัยดังกล่าวอาจแตกต่างกันออกไปในบางพื้นที่ชุมชนของจีน โดยบางแห่งจะมัดเท้าเด็กหญิงเมื่อมีอายุเพียงสองขวบ ในขณะที่บางแห่งนิยมมัดเท้าเมื่อเด็กหญิงมีอายุ 12-13 ปี แต่วัยหกขวบถือเป็นวัยที่เหมาะสมที่สุด เพราะถือว่าเป็นระยะที่กระดูกยังคงประกอบด้วยกระดูกอ่อนซึ่งเต็มไปด้วยน้ำ การหักงอก็จะทำได้ง่าย

การมัดเท้าของเด็กหญิงปกติจะเริ่มในฤดูใบไม้ร่วง และความหนาวเหน็บของฤดูหนาวที่สืบคานในระยะต่อมา จะช่วยทำให้ความเจ็บปวดในช่วงเดือนสองเดือนแรกลดน้อยลง เพราะความหนาวทำให้เท้าเกิดการเย็นชา บางแห่งจะถือเอาวันที่ 24 ของเดือนแปดตามจันทรคติ เป็นวันฤกษ์ยามยามดีต่อการเริ่มต้นมัดเท้าเด็ก เนื่องจากชาวจีนมีความผูกพันกับเทพธิดาฟ้าดินในการทำพิธีกรรมต่างๆ จึงได้ถือเอาวันนี้เป็นวันกำเนิดของเทพธิดาแห่งความมั่งคั่ง ซึ่งพวกคนจีนตั้งชื่อว่า ‘เทพธิดาเท้าเล็ก’ แทนที่จะตั้งชื่อให้มีความเกี่ยวข้องกับดินฟ้าอากาศ นอกจากนี้ยังเชื่อว่าในวันนี้เท้าเด็กผู้หญิงจะนุ่มนวลมากกว่าวันอื่นๆ ซึ่งจะช่วยให้่ายต่อการหัก หรือบิดงอ อีกวันหนึ่งที่คนจีนนิยมเริ่มมัดเท้าเด็กผู้หญิง คือวันที่ 19 ของเดือนที่สองตามจันทรคติ อันเป็นวันประสูติของเจ้าแม่กวนอิม-เทพเจ้าแห่งความเมตตาปราณี

คนจีนโบราณจำนวนไม่น้อยจะพิถีพิถันในการเลือกวันฤกษ์ยามยามดีที่ควรเริ่มต้นมัดเท้าเด็กผู้หญิง โดยจะมีการวิงวอนห่มอดู และนักโหราศาสตร์กันวุ่นไปหมด แม่ของเด็กหญิงมักจะไปปรึกษาหมอดู ซึ่งจะให้คำปรึกษาแนะนำโดยดูจากตำราลึกลับ และใช้ดวงสังหรณ์ในการกำหนดวันที่ควรเริ่มมัดเท้าเด็ก รวมทั้งวันที่ควรเริ่มทำพิธีอื่นๆ

เมื่อใดที่พ่อของเด็กผู้หญิงไม่เห็นด้วยกับการที่จะให้มัดเท้าลูก กำหนดการที่จะมัดเท้าก็จะถูกเลื่อนออกไปจนกว่าพ่อของเด็กจะไปทำธุระนอกบ้าน และเมื่อใดที่กำหนดวันมัดเท้าได้แน่นอน บรรดาเครือญาติโดยเฉพาะที่เป็นหญิงก็จะแห่มาร่วมงานเพื่อสังสรรค์พูดคุยกันให้แซดไปหมด แจกหรือที่เป็นหญิงจำนวนไม่น้อยเดินทางมาจากแดนไกล บ้างก็นั่งมาในวอที่ไม่ค่อยสะดวกสบาย บ้างก็นั่งมาในรถลาก บ้างก็นั่งมาในเกวียนเทียมม้าหรือลา เพื่อมาร่วมพิธีที่ตนเองล้วนมีประสบการณ์มาก่อน เพื่อให้พิธีนี้เพียบพร้อมสมบูรณ์ แม่ของเด็กหญิงก็จะเตรียมรองเท้าผ้าคู่พิเศษไว้เป็นการล่วงหน้า ขนาดของรองเท้าจะมีความยาวเพียงหนึ่งนิ้วครึ่ง หรือสองนิ้วครึ่งทำด้วยผ้าชนิดดีที่สุดเท้าที่ครอบคร้วหามาได้ รวมทั้งจะมีการเย็บปักถักร้อยอย่างประณีตสุดฝีมือ

เมื่อถึงฤกษ์ยามยามดีที่จะลงมือมัดเท้า ผู้หญิงที่ได้รับการนับถือว่ามีความเชี่ยวชาญพิเศษ ก็จะได้รับเชิญให้ทำหน้าที่นี้ ซึ่งอาจจะมาจากคนนอกหรือญาติสนิทมิตรสหายก็ได้ โดยปรกติแม่จะไม่ทำหน้าที่นี้เอง เพราะมักจะใจอ่อนเมื่อเห็นลูกสาวของตนร้องไห้เพราะความเจ็บปวด แต่บางหลักฐานกลับพบว่า แม่นี้แหละที่มีความใจแข็งและโหดเหี้ยมในการมัดเท้าลูกสาวของตนเอง ยิ่งถ้าเป็นแม่เลี้ยงด้วยแล้ว จะเหี้ยมมากยิ่งขึ้น และอีกหนึ่งขั้นตอนที่สำคัญก่อนการมัดเท้าก็คือ การแช่เท้า เด็กผู้หญิงจะแช่เท้าของตนเองลงในน้ำร้อน หรือน้ำอุ่นเพื่อให้เท้านุ่ม ซึ่งน้ำที่ใช้แช่เท้า ก็จะใช้ส่วนผสมต่างๆมากมาย เช่น รากต้นหม่อน เมล็ดอัลมอนต์ ขางไม้หอมขาว เปลือกต้นไธ้ ก่ายาน ปัสสาวะ รวมทั้งรากพืชและสมุนไพรอีกร้อยแปด นับไม่ถ้วน ส่วนผสมดังนี้นี้มักปิดเป็นความลับเฉพาะในครอบครัว และสืบทอดกันมารุ่นแล้วรุ่นเล่า แต่ส่วนผสมอย่างหนึ่งที่แปลกประหลาด ที่เคยได้ยินมาก็คือ น้ำคัมภีร์กระดูก ซึ่งจำนวนาน้ำคัมภีร์กระดูกที่จะเอามาผสมกับน้ำอุ่นที่จะให้เด็กแช่เท้านั้น ก็ต้องมีสัดส่วนที่เหมาะสม ถ้าไม่เช่นนั้นแล้ว จะมีผลทำให้กระดูกเท้าเกิดความอ่อนมากเกินไป จนเด็กอาจเดินไม่ได้อีกต่อไป จากนั้นจะแช่เท้าเด็กในน้ำอีกกะละมัง ซึ่งมีส่วนผสมของสารส้มและด่างทับทิม เพื่อให้กระดูกเท้าแข็งแรง อีกครั้งหนึ่ง ว่ากันว่าในบางท้องถิ่น จะนำเอาเลือดสัตว์ที่สดๆอุ่นๆมาให้เด็กแช่เท้า อย่างเช่น ในมณฑลซานซีโดยเฉพาะในเมืองต้าถงซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีชื่อเสียงว่ามีผู้หญิงเท้าเล็กกระฉิวหลิวมาก รวมทั้งมีพิธีมัด

เท้าที่ออกจะน่ากลัวทีเดียว โดยหลังจากการเซ็นไหว้เจ้าแม่กวนอิมแล้ว เขาจะผ่าท้องลูกแกะแล้วเอาเท้าของเด็กยัดเข้าไปข้างในพุงของแกะ ตอนนั้นจริงๆแล้วลูกแกะยังไม่ทันตายสนิทด้วยซ้ำไป เสียงร้องโหยหวนของลูกแกะยิ่งกระตุ้นความตกใจ และหวาดกลัวให้แก่เด็กหญิงที่รู้ว่าอะไรจะเกิดขึ้นมาถึงตัวเธอในไม่กี่วินาทีข้างหน้า ที่ดูจะสะอิดสะเอียนและน่าหวาดคือเขาจะแช่เท้าเด็กในพุงแกะไว้ถึงสองชั่วโมง จากนั้นเท้าของเด็กจะถูกดึงออกจากพุงแกะ และได้รับการมัดโดยทันที โดยไม่มีการล้างเลือดและมูกของลูกแกะออกแต่อย่างใด ส่วนในมณฑลเจียงซี จะใช้ไก่เป็นๆแทนลูกแกะในทำนองเดียวกัน

ในขั้นตอนก่อนการมัดเท้า ปรกติจะตัดเล็บให้สั้นๆ เนื่องจากนิ้วเท้าทั้งสี่นิ้วนิ้วหัวแม่มือโป้งจะถูกหักและมัดไปพันติดกับฝ่าเท้า ซึ่งถ้าไม่ตัด เล็บก็อาจจะงอกไปจิกและทิ่มฝ่าเท้าจนเกิดการติดเชื้อได้ หลังจากนั้นก็จะถึงขั้นตอนการนวดเท้า โดยขณะนวด จะโรยผงสารส้มไปยังเท้าด้วย สารส้มนั้นเป็นสารที่ใช้กันทั่วโลก โดยถือว่าเป็นยาสมุนไพร เนื่องจากจะมีปฏิกิริยาทำให้เนื้อหดตัว และกระตุ้นการไหลเวียนของโลหิต สารส้มยังช่วยให้เหงื่อออกบริเวณเท้าด้วย แต่เมื่อพูดถึงเรื่องเหงื่อออกแล้ว ผู้หญิงที่มัดเท้าจะทรมาณกับเรื่องนี้ไปตลอดชีวิต เพราะการมัดเท้าตลอดทำให้เหงื่อออกบริเวณเท้าตลอดเวลาเช่นกัน ซึ่งการอบชื้นของเหงื่อ ทำให้เกิดโรคหิด และติดเชื้อได้ง่ายทีเดียว

คราวนี้ก็จะมาถึงขั้นตอนการมัดเท้า การมัดเท้าจะเริ่มโดยการใช้ผ้าฝ้ายสีขาว หรือสีน้ำเงินออกดำๆ ที่ขนาดกว้าง 2 นิ้ว และยาว 10 ฟุต ผ้าสีน้ำเงินออกดำจะเป็นที่นิยมในเขตชนบทที่ยากจน เนื่องจากไม่ทำให้เห็นว่าสกปรกเวลาเปื้อนดิน

ก่อนพันเท้า ผู้ทำหน้าที่จะกดนิ้วเท้าทั้งสี่นิ้ว นิ้วหัวแม่มือโป้ง ให้บิดพับไปชนฝ่าเท้าด้านหลัง แล้วก็พันเท้าในสภาพนั้นอย่างแน่น โขลให้เห็นแต่หัวแม่มือโป้งที่จะถูกมัดขึ้นอย่างเบาๆ ให้หันมาด้านหน้า ขนานกับหน้าแข้งตามปรกติ ชายผ้าที่เหลือจากการพันส่วนใหญ่ของเท้าจะถูกดึงมาโยงพันรอบคอหัวแม่มือโป้ง แล้วโยงไปรัดที่หลังเท้า แล้วก็มัดมัดไปโยงรัดที่ข้อเท้าหลายรอบ แล้ววกกลับไปรัดที่หลังเท้าอีกครั้งหนึ่ง จากนั้นชายผ้าจะถูกดึงไปรัดต่อที่รอบๆ ส้นเท้า จุดนี้เป็นจุดที่จะพยายามดึงและกดส้นเท้าให้หักลงไปหาปลายเท้า เมื่อพันเสร็จ จะเห็นรูปส้นเท้าแบนราบ เวลาเดินน้ำหนักก็จะลงไปอยู่ที่ส้นเท้า

ผู้ทำหน้าที่พันเท้าจะใช้ผ้าที่เหลือพันฝ่าเท้า ส้นเท้าอีกแปดกระบวนท่า โดยปรกติผ้าพันเท้าจะหุ้มปลายเท้าสองรอบ และส้นเท้าสามรอบ บางทีจะเอาผ้าพันเท้าไปชุบน้ำร้อนก่อนเริ่มพัน เพื่อว่าเวลาผ้าแห้งผ้าก็จะหดตัวและช่วยให้พันเท้าได้แน่นมากยิ่งขึ้น ทางตอนเหนือของจีน จะใช้เศษไม้ฝักเข้า

ช่วยเสริมในการพัน บางแห่งจะใช้ขนนกเข้าช่วยเสริมผ้าพัน แต่ที่ค่อนข้างจะแปลกและน่ากลัว คือบางแห่งจะสอดเศษแก้วกระเบื้อง หรือเหล็กแหลมแทรกเข้าไปในผ้าพัน เพื่อให้เกิดบาดแผลและทำเปื่อยเน่า เพื่อเท้าจะได้มีขนาดเล็กตามต้องการอย่างได้ผลจริง ย่อมแน่นอนที่สุดว่า ผู้ถูกมัดเท้าแบบนี้จะเจ็บปวดรวดร้าวสักปานใด ผู้พันเท้าจะคอยด้วยการเย็บผ้าพันเท้าด้วยด้ายหรือไหมขนาดหนา โดยจะเย็บให้แน่นในหลายๆจุด เพื่อป้องกันการแอบดึงออก หรือหลุดหายเนื่องจากความซุกซนของเด็กหญิงเจ้าของเท้า ซึ่งเด็กหญิงเจ้าของเท้าก็คงอยากจะเป็นเช่นนั้นโดยไม่ต้องสงสัย หลังจากนั้นเด็กหญิงก็จะสวมรองเท้าผ้าที่แม่เตรียมไว้ให้

ขั้นตอนต่อไปที่เด็กหญิงจะต้องเจ็บปวดแทบใจจะขาด คือการเริ่มขึ้นด้วย “เท้าใหม่” ของเธอ ซึ่งถือเป็นขั้นตอนที่เลวร้ายที่สุดในพิธีนี้ เธอจะถูกบังคับให้ฝึกเดินหน้าถอยหลังหลายรอบ เพื่อมิให้เกิดการโอนเอียงหรือเสียศูนย์

เท้าของเด็กหญิงจะได้รับการชำระล้าง และพันใหม่เสมอๆ กำหนดการล้างเท้าและพันใหม่แต่ละครั้งๆ มักขึ้นอยู่กับข้อเสนอของผู้ที่ทำหน้าที่พันเท้า ซึ่งอาจจะเป็นทุกวัน หรือทุกสองวัน หรือหนึ่งครั้งต่อสัปดาห์ก็ได้ ขณะเดียวกันรองเท้าสวมจะเปลี่ยนขนาดเล็กลงเรื่อยๆ เนื่องจากเท้าจะถูกมัดให้มีความเล็กลงๆเรื่อยๆอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยเฉลี่ยแล้วจะใช้เวลาประมาณสองปีที่จะได้เท้าเล็กในขนาดที่ต้องการและน่าพอใจ ในรูปลักษณะของดอกบัวตูม...ดอกบัวทองคำสามนิ้ว และนั่นก็เป็นจุดเริ่มต้นของความเจ็บปวด และความทรมานอันแสนยาวนาน จวบจนกระทั่งลมหายใจสุดท้ายของชีวิตพวกเธอ

2. วิเคราะห์แรงจูงใจในการมัดเท้าของสตรีจีน

2.1 กรอบทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์

กรอบทฤษฎีที่จะใช้การวิเคราะห์การมัดเท้าของสตรีจีนในที่นี้ได้แก่ ทฤษฎีแรงจูงใจ และแนวคิดในเรื่องความรู้ – อำนาจ ของมิเชล ฟูโกต์

แรงจูงใจ (Motivation) คือ สิ่งซึ่งควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ อันเกิดจากความต้องการ (Needs) พลังกดดัน (Drives) หรือ ความปรารถนา (Desires) ที่จะพยายามดิ้นรนเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ซึ่งอาจจะเกิดมาตามธรรมชาติหรือจากการเรียนรู้ก็ได้ แรงจูงใจเกิดจากสิ่งเร้าทั้งภายในและภายนอกตัวบุคคลนั้น ๆ เอง ภายใน ได้แก่ ความรู้สึกต้องการ หรือขาดอะไรบางอย่าง จึงเป็น

พลังชักจูง หรือกระตุ้นให้มนุษย์ประกอบกิจกรรมเพื่อทดแทนสิ่งที่ขาดหรือต้องการนั้น ส่วนภายนอก ได้แก่ สิ่งใดก็ตามที่มาเร่งเร้า นำช่องทาง และมาเสริมสร้างความปรารถนาในการประกอบกิจกรรมในตัวมนุษย์ ซึ่งแรงจูงใจนี้อาจเกิดจากสิ่งเร้าภายในหรือภายนอก แต่เพียงอย่างเดียว หรือทั้งสองอย่างพร้อมกันได้ อาจกล่าวได้ว่า แรงจูงใจทำให้เกิดพฤติกรรมซึ่งเกิดจากความต้องการของมนุษย์ ซึ่งความต้องการเป็นสิ่งเร้าภายในที่สำคัญกับการเกิดพฤติกรรม นอกจากนี้ยังมีสิ่งเร้าอื่น ๆ เช่น การยอมรับของสังคม สภาพบรรยากาศที่เป็นมิตร การบังคับขู่เข็ญ การให้รางวัลหรือกำลังใจหรือการทำให้เกิดความพอใจ ล้วนเป็นเหตุจูงใจให้เกิดแรงจูงใจได้

ทฤษฎีแรงจูงใจ

ทฤษฎีแรงจูงใจที่นำมาใช้ในการอธิบายแรงจูงใจในการยอมรับการมัดเท้าของสตรีจีนในงานวิจัยนี้มี 2 ทฤษฎีคือ

1.ทฤษฎีพฤติกรรมนิยม(Behavioral View of Motivation)

ทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญกับประสบการณ์ในอดีต (Past Experience) ว่ามีผลต่อแรงจูงใจของบุคคลเป็นอย่างมาก ดังนั้นทุกพฤติกรรมของมนุษย์ถ้าวิเคราะห์ดูแล้วจะเห็นว่าได้รับอิทธิพลที่เป็นแรงจูงใจมาจากประสบการณ์ในอดีตเป็นส่วนมาก โดยประสบการณ์ในด้านดีและกลายเป็นแรงจูงใจทางบวกที่ส่งผลเร้าให้มนุษย์มีความต้องการ แสดงพฤติกรรมในทิศทางนั้นมากยิ่งขึ้นทฤษฎีนี้เน้นความสำคัญของสิ่งเร้าภายนอก (Extrinsic Motivation)

2.ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning View of Motivation)

ทฤษฎีนี้เห็นว่าแรงจูงใจเกิดจากการเรียนรู้ทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างเอกลักษณ์และการเลียนแบบ (Identification and Imitation) จากบุคคลที่ตนเองชื่นชม หรือคนที่มีชื่อเสียงในสังคมจะเป็นแรงจูงใจที่สำคัญในการแสดงพฤติกรรมของบุคคล

3. แนวคิดความรู้ – อำนาจ ของมิเชล ฟูกูด์

อำนาจในที่นี้ไม่ใช่แรงที่ใช้บังคับ แต่เป็นกลวิธีที่เกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่แบบต่างๆ และก็ไม่ใช่เพียงแต่อำนาจที่เกิดจากมิติด้านเศรษฐกิจ-การเมือง นายทุน-ลูกจ้าง หรืออำนาจระหว่างรัฐกับประชาชน หากแต่ทุกคน ทุกกลุ่มสามารถมีอำนาจได้ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง”

2.2 วิเคราะห์การมัดเท้าของสตรีจีนโดยใช้ทฤษฎีแรงจูงใจ

ในยุคเริ่มต้นของการมัดเท้า สันนิษฐานว่าประเพณีนี้สืบเนื่องมาจากเจ้าชายหลี่หยู ซึ่งปกครองอาณาจักรหนึ่งในสิบทางตอนใต้ของประเทศจีน ประเทศจีนได้เกิดช่วงเวลาแห่งการแตกแยกครั้งใหญ่ขึ้นช่วงหนึ่ง ในบันทึกประวัติศาสตร์ เรียกช่วงเวลานี้ว่า "5ราชวงศ์ 10อาณาจักร" ในช่วงเวลานั้นราชวงศ์ถังได้ มีกษัตริย์องค์หนึ่ง พระนามว่า หลี่หยู มีนิสัยชอบอ่านหนังสือ มีฝีมือด้านอักษรศาสตร์และจิตรกรรม แต่กลับขาดความสามารถด้านการปกครองประเทศ พระองค์ทรงมีพระสนมนางหนึ่งนามว่า “เหยาหนิง” นางเดินร่าอ่อนช้อยงดงาม เท้าทั้งสองข้างของนางถูกพันแน่น เท้านางเล็ก โค้งงอตั้งพระจันทร์เสี้ยว นางสาวมดลูกเท้าขาว เต็มระบำอยู่บนดอกบัวที่ทำด้วยทองสูง 6 ฟุต ลอยละล่องจุเทพธิดา นางได้รับความรักใคร่เอ็นดูจาก หลี่หยูเป็นอย่างมาก สิ่งที่ทำให้เป็นที่นิยมชมชอบประทับใจมากที่สุด คือถุงเท้าผ้าไหมที่เธอสวมใส่ขณะเดินร่า โดยมีแถบผ้าไหมผูกติดอยู่ข้างบน เพื่อช่วยให้การร่ายรำมีเสน่ห์มากยิ่งขึ้นจากนั้นเป็นต้นมา แฟชั่นการมัดเท้าในหมู่หญิงในวังก็เริ่มขึ้น แล้วค่อยๆขยายวงออกไปยังหมู่ลูกสาวของเหล่าขุนนางในสังคมชั้นสูง กระแสนิยมมัดเท้าภายใต้การริเริ่มของนักปกครองในสมัยศักดินา ก็ได้สืบทอดต่อกันมา ยุคแล้วยุคเล่า นับวันกระแสความนิยมนี้ ก็จะมีรุนแรงมากขึ้นจนกระทั่งเมื่อมาถึงในสมัยราชวงศ์หมิง (ค.ศ. 1368-1644) การมัดเท้าก็ได้แผ่ขยายไปทั่วทุกสังคม และทุกชนชั้นในจีน เมื่อวิเคราะห์ตามทฤษฎีแรงจูงใจพบว่า การมัดเท้าในช่วงแรกมีลักษณะของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม และทฤษฎีพฤติกรรมนิยมเกิดขึ้น เนื่องจากผู้วิจัยคาดเดาว่าเดิมทีพระสนมมีเท้าที่เล็กอยู่แล้ว ซึ่งเท้าที่เล็กนั้นเป็นที่พึงพอใจอย่างมากของกษัตริย์จึงเกิดพฤติกรรมการเลียนแบบ โดยนางสนมคนอื่น ๆ ก็เริ่มที่จะมัดเท้าของตนเองให้มีเท้าที่เล็ก เพื่อต้องการให้ตนเองเป็นที่ชื่นชอบของกษัตริย์ และการมัดเท้าก็กลายเป็นค่านิยมโดยริเริ่มจากบุคคลชั้นสูงเป็นต้นแบบ แต่ต่อมาเนื่องจากค่านิยมมัดเท้าถูกแพร่หลายไปในสังคม ทำให้การมัดเท้าเป็นเรื่องของประเพณี และต่อมาประเพณีก็ได้กลายเป็นเรื่องมาตรฐานของสังคม จึงทำให้ผู้หญิงในยุคต่อๆมาตกอยู่ภายใต้การตีกรอบทางสังคม ซึ่งถึงแม้ว่าตนจะไม่สมัครใจ หรือไม่ต้องการจะมัดเท้าก็ตาม แต่ก็ต้องตกอยู่ภายใต้กรอบและกฎเกณฑ์ที่สังคมสร้างขึ้น

2.3 วิเคราะห์แรงจูงใจโดยใช้ทฤษฎีอำนาจของฟูกัดต์

การมัดเท้าที่เรามองว่ามันคือความเจ็บปวด แต่ว่าแท้จริงแล้วมันสามารถมองได้อีกในอีกแง่มุมหนึ่ง การมัดเท้าเป็นเรื่องของการใช้อำนาจด้านร่างกาย จากส่วนหนึ่งในบทความเรื่องผู้หญิงกับความรู้อีกกล่าวไว้ว่าจะเห็นได้ว่าความงามของสตรี หรือความเป็นเพศหญิงที่สามารถตอบสนองความต้องการทาง

เพศของบุรุษนั้นเป็นพลังอำนาจสำคัญอันหนึ่งที่มืออยู่ในตัวของผู้หญิง โดยธรรมชาติอยู่แล้ว หญิงนั้นก็จะมีศักยภาพแห่งพลังอำนาจที่น่าเกรงขามสำหรับผู้ชาย คุณตั้งคำถามที่ว่า “นารีมีรูปเป็นทรัพย์” ซึ่งถ้าจะกล่าวในเชิงรัฐศาสตร์กระแสหลักแล้ว ก็คือ “นารีมีรูปเป็นอำนาจ” นั่นเอง แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ขึ้นอยู่กับว่าสตรีใด ตระหนักสำนึกวิธีใช้พลังอำนาจที่เธอมีอยู่ ถ้าสตรีใดไม่ตระหนักสำนึกในพลังอำนาจ พลังอำนาจที่มีอยู่ก็ดูเหมือนไม่มี การตระหนักสำนึกไว้ในพลังอำนาจนำมาซึ่งการตระหนักสำนึกถึงคำว่า สิทธิ และเสรีภาพด้วย และรวมถึงความชอบธรรมตามมาเป็นลำดับ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าความงามนั้นเป็นพลังอำนาจที่สำคัญอย่างหนึ่งของสตรีอำนาจนั้นสามารถเกิดขึ้นได้ทุกที่ และในส่วนหนึ่งของทฤษฎี มิเชล ฟูโกต์ กล่าวไว้ว่า “อำนาจในที่นี้ไม่ใช่แรงที่ใช้บังคับ แต่เป็นกลวิธีที่เกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่แบบต่างๆ และก็ไม่ใช่เพียงแต่อำนาจที่เกิดจากมิติด้านเศรษฐกิจ-การเมือง นายทุน-ลูกจ้าง หรืออำนาจระหว่างรัฐกับประชาชน หากแต่ทุกคน ทุกกลุ่มสามารถมีอำนาจได้ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง” แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงในยุคนั้นทราบถึงข้อเท็จจริงในเรื่องนี้ดี แล้วการที่ในยุคนั้นมองว่าการมีเท้าเล็กเป็นความงามที่ผู้ชายปรารถนา ผู้หญิงจึงยอมที่จะเจ็บปวดเพื่อที่จะแลกมาซึ่งอำนาจต่างๆ ตามบริบทฐานะทางสังคมของตนเอง เช่น นางสนม ต้องการที่จะมัดเท้าเพื่อที่ตนจะได้เป็นที่โปรดปรานของกษัตริย์ และถ้าเป็นที่โปรดปรานแล้วก็อาจจะได้สิทธิ หรือแม้แต่มีอำนาจเหนือนางสนมคนอื่นๆ ในวัง ถ้าเป็นหญิงสาวชาวบ้าน ก็ต้องการมัดเท้าเพื่อแลกกับการที่ตนเองจะได้มีสิทธิแต่งงานกับผู้ชายที่มีฐานะ เป็นที่ต้องการของผู้ชาย มีความเป็นอยู่ที่ดี การมีฐานะและเป็นที่ยอมรับในสังคม หรือถ้าเป็นสาวชาวบ้านที่ยากจน ก็ต้องการมัดเท้าเพื่อที่จะต้องการยกระดับฐานะทางสังคมของตนเอง จะเห็นได้ว่าแม้แต่ในความเจ็บปวด ผู้หญิงก็สามารถอดทนและใช้ความเจ็บปวดนี้เป็นพลังในการสร้างอำนาจได้เช่นกัน

สรุปผลการวิจัย

ประเพณีมัดเท้า เป็นประเพณีที่มีอยู่ในสังคมจีนมาเป็นเวลาอย่างยาวนานนับพันปี โดยจุดประสงค์ในการมัดเท้านี้มาจากค่านิยมที่สืบทอดกันมา ว่าหญิงสาวมีเท้าขนาดเล็กจะได้รับการยอมรับว่าเป็นคนสวย และยังเป็นທີ່สนใจของเพศตรงข้าม ประกอบกับสภาพสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่ในประเทศจีน ที่บีบบังคับให้ผู้หญิงตกเป็นเหยื่อแห่งการทารุณด้วยการถูกมัดเท้า ด้วยค่านิยมในการดีกรอบความงามของผู้หญิงจากเท้า ที่แลออกมาด้วยความเจ็บปวดและความพิกลพิการทางร่างกาย เหตุเพียงเพราะกษัตริย์พึงพอใจในเท้าที่เล็กของนางสนม จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการใช้ความเจ็บปวดเพื่อแลออกมาซึ่งอำนาจของผู้หญิงจีนในอดีต

จากการศึกษาประเพณีการมัดเท้า ผู้วิจัยพบว่า การมัดเท้าในแง่มุมที่คนส่วนใหญ่ได้รับรู้ หรือเข้าใจนั้น มักจะเป็นเพียงการรู้จัก การมัดเท้าในแง่ที่สร้างความเจ็บปวดให้กับผู้หญิงแต่เพียงอย่างเดียว อีกทั้งยังเข้าใจว่าผู้หญิงนั้นถูกบังคับให้มัดเท้าเพราะเกิดจากการถูกกดขี่ในสังคมโดยผู้ชาย แต่ผู้วิจัยกลับค้นพบว่าในอีกแง่มุมหนึ่งของการมัดเท้าที่คนส่วนใหญ่มักมองข้ามไป แท้จริงแล้วสิ่งที่มองว่าถูกกดขี่ ถูกบังคับ กลับเป็นความยินยอมในตัวของผู้หญิงเองเพื่อที่พวกเธอเหล่านั้นจะได้ข้อแลกเปลี่ยนเป็นอำนาจเล็กๆ ที่ผู้หญิงในสังคมชายเป็นใหญ่พึงจะมีได้ อีกทั้งผลจากการศึกษาเรื่องประเพณีมัดเท้า ผู้วิจัยยังได้พบว่าถึงแม้จุดเริ่มต้นของการมัดเท้าจะเริ่มมาจากผู้ชาย แต่ความจริงแล้วผู้หญิงจีนในยุคนั้นนอกจากจะสร้างความเจ็บปวดให้กับคนเพศเดียวกันแล้ว พวกเขายังเป็นทั้งผู้สมรู้ร่วมคิดในประเพณี และเป็นผู้รักษาวัฒนธรรมให้สืบทอดสู่คนรุ่นต่อมาอีกด้วย หากผู้ชายไม่ ไม่ใช่จะมีเพียงแต่ผู้ชายที่ใช้ผู้หญิงเป็นเครื่องได้เพียงอย่างเดียวแต่ในขณะเดียวกัน ผู้หญิงเองก็สามารถยอมแลกความเจ็บปวดของตัวเองเพื่อใช้ผู้ชายเป็นเครื่องมือแลออกมาซึ่งอำนาจได้เช่นกัน